

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2023

Kristýna Čepelková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Změny v německé zahraniční politice po ruské invazi na
Ukrajinu**

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Čepelková

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 17.4.2023

Kristýna Čepelková

Bibliografický záznam

ČEPELKOVÁ, Kristýna, 2023. *Změny v německé zahraniční politice po ruské invazi na Ukrajinu*. Praha. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D.

Rozsah práce: 75 385

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje tématu německé zahraniční politiky. Zásadní otázkou, kterou se práce zabývá, je *Jaké důvody vedou Německo ke změně v zahraniční politice?* Pomocí analýzy faktorů, které v roce 1991 vedly Spolkovou republiku k účasti na (z pohledu mezinárodního práva nelegální) operaci Allied Force, a změnily tak německou zahraniční politiku, zjišťuji, jaké důvody sehrály roli v rozhodování spolkových politiků o pomoci Ukrajině v jejím boji s Ruskem. SRN dlouhodobě neposílala zbraně a vojenský materiál do válečných zón, proto přistoupením na pomoc Ukrajině znovu změnila směřování své zahraniční politiky. Z provedené analýzy vyplývá, že pro německou zahraniční politiku jsou určující především tři skupiny důvodů, a to normativní – „nikdy sami“ a „nikdy znovu“. Dalším důvodem je závazek vůči mezinárodním a evropským institucím, a nakonec i vlastní zájmy Německa. Při rozhodování, zdali se přidat ke světové pomoci Ukrajině, tím však porušit svoji zahraniční politiku, hrály roli dva normativní koncepty vycházející z komplikované německé minulosti. Berlín „nikdy znovu“ (*nie wieder*) nechce vést válku nebo způsobit další Auschwitz a nechce být již „nikdy sám“ (*nie wieder allein*). Ke změně v německé zahraniční politice došlo i proto, že Spolková republika a její politici si uvědomují své závazky, které mají vůči různým mezinárodním a evropským organizacím. Na závěr měl na rozhodnutí o pomoci Ukrajině vliv velký strach z budoucího vývoje v Evropě a Německu, pokud by Rusko nebylo ve své agresi zastaveno.

Abstract

This bachelor's thesis looks into the topic of German foreign policy. The most important question, which this thesis tries to solve, is *Which reasons make Germany change their foreign policy?* Through the analysis of reasons which led the Federal Republic to take part in (by international law unlawful) Operation Allied Force, by which Berlin changed its foreign policy, I try to find out which reasons played a role in deciding whether to help Ukraine in its fight against Russia. FRG did not send weapons and military equipment to conflict zones which is why deciding to help Ukraine again changed German foreign policy. My analysis shows three main groups of reasons that are crucial for German foreign policy. These are normative reasons – „never again“ (*nie wieder*) and „never alone“ (*nie wieder allein*). Then the commitment to international and European institutions is another reason, and lastly their own interests. When deciding whether to join the world in the help for Ukraine, two normative concepts stemming from the complicated German past were at play. Berlin wants to „never again“ (*nie wieder*) lead

a war or cause another Auschwitz and it wants to act „never alone“ (*nie wieder allein*). Moreover, the change in German foreign policy was also caused by the commitment of the Federal Republic to different international and European institutions. And lastly, the great fear of what would happen to Europe and Germany if Russia was not stopped in its aggression also helped Germany decide to provide Ukraine with military equipment which was an unprecedented step causing a change in German foreign policy.

Klíčová slova

Německo, zahraniční politika, ukrajinská válka

Keywords

Germany, foreign policy, war on Ukraine

Title

The Changes in German Foreign Policy after the Russian Invasion of Ukraine

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. et Mgr. Tomáši Kučerovi, Ph.D. za věcné připomínky, cenné rady a ochotu při vedení mé práce.

Obsah

Úvod	2
Německá účast ve válce v Kosově	5
1 Civilní mocnost	7
1.1 Zahraničněpolitická kultura	7
1.2 Civilní mocnost.....	8
2 Důvody německé účasti ve válce v Kosovu	11
2.1 Normativní důvody	11
2.1.1 Nikdy znovu	12
2.1.2 Nikdy sami	12
2.2 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím	14
2.3 Uprchlíká krize	15
2.4 Závěrečné shrnutí – důvody vedoucí ke změně v zahraniční politice	15
3 Důvody německé účasti ve válce na Ukrajině.....	17
3.1 Německá reakce na ruskou invazi na Ukrajinu	18
3.2 Normativní důvody	20
3.2.1 Nikdy znovu	20
3.2.2 Nikdy sami	22
3.3 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím	24
3.4 Vlastní zájmy	24
3.4.1 Demokracie, svoboda, bezpečnost	24
3.4.2 Ekonomická závislost	25
4 Srovnání obou případů	27
4.1 Normativní důvody	27
4.2 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím	28
4.3 Vlastní zájmy	28
Závěr.....	30
Summary	32
Použitá literatura	34

Úvod

Německo hraje na evropské a světové scéně významnou roli. Od počátku vypuknutí války na Ukrajině je tento fakt ještě více aktuální. Ať už hovoříme o evropské závislosti na ruské ropě/plynu, pomoci Ukrajině nebo peacekeepingových misích, Německo je aktérem, který svojí činností či nečinností zásadně ovlivňuje chod světa. Porozumění tomu, jak Německá spolková republika operuje v mezinárodním prostředí, je proto velmi důležité a hlavně aktuální. Cílem mé bakalářské práce je nalezení důvodů, které vedou Německo k tomu, aby opustilo své dlouhodobě dodržované zásady zahraniční politiky. Tím bych ráda přispěla k vědomostem o německé zahraniční politice, kterými akademická obec disponuje a které následně může nabídnout veřejnosti nebo politickým elitám.

Výzkumná otázka poté navazuje na cíl mé bakalářské práce. V této práci se snažím zodpovědět otázku *Jaké důvody vedou Německo k zásadním změnám v zahraniční politice?* Tedy z jakých důvodů je Německo ochotno odstoupit od svých norem civilní mocnosti a je připraveno využít Bundeswehr mimo hranice své země dokonce bez mandátu mezinárodních institucí nebo zásobovat jinou zemi těžkými zbraněmi a dalším vojenským materiálem.

Nejdříve se v této práci budu věnovat již vydané literatuře a zasadím tak svoji bakalářskou práci do kontextu vědomostí o civilních mocnostech a německé zahraniční politice. Poté se podívám na to, jak přesně se SRN účastnila války v Kosovu a jaký měla vliv na vývoj tohoto konfliktu. Následně pak v první kapitole vysvětlím a popíši dva zásadní koncepty pro moji bakalářskou práci, a to koncept zahraničněpolitické kultury, ze kterého vyplývá druhý koncept, civilní mocnost. V této kapitole tak specifikuji, co těmito výrazy myslím, čímž dojde k ohraničení této práce. V druhé kapitole se již budu zabývat důvody, které vedly Německo k účasti ve válce v Kosovu. Vytvořím tím analytický rámeček pro následující kapitolu. Ta se bude soustředit na důvody, které vedly Německo k pomoci Ukrajině. Následně pak srovnám tyto dva případy, jejich podobnosti a odlišnosti.

Civilní mocnost je koncept, který se objevuje v oblasti zahraniční politiky. Mezi takové země se řadí státy, které dosahují svých cílů pomocí specifických nástrojů, prostředků a strategií. (Mau 2000a, 14) Podle Maulla (2000a, 16) se Německo počítá mezi civilní mocnosti proto, že se dlouhodobě řídí specifickými hodnotami a normami. Mezi ty patří: důraz na účast v nadnárodních institucích a podřízení mezinárodnímu právu, neochota použít

vojenskou moc a používat armádu v zahraničí, absolutní zamítnutí bývalé politiky Německa a jeho historie a důraz na mezinárodní spolupráci a členství v mezinárodních organizacích (Mauil 2018, 461-462). Smith (2005, 64) rozděluje koncept civilní mocnosti na bytí civilní mocností (*being a civilian power*) a uplatňování civilní moci (*exercising civilian power*). První koncept hovoří o cílech, které se státy snaží naplnit, a o prostředcích, které státy používají (Smith 2005, 65). O uplatňování civilní moci hovoříme, pokud státy využívají k prosazování svého vlivu určité prostředky. Mezi ty patří diplomatické a ekonomické nástroje a kulturní politiky. (Smith 2005, 64) Na rozdíl od prvního konceptu se však uplatňování civilní moci nevztahuje na specifické cíle (Smith 2005, 65). Na druhou stranu Kříž (2009, 125) poukazuje na nedokonalost konceptu civilní mocnosti, protože neudává jasné seřazení hodnot a navíc podle Kříže (*ibid*) Mauillova teorie funguje pouze v případě nadřazení lidských práv nad mezinárodním právem.

Odborníci zabývající se německou zahraniční politikou se rozcházejí v otázce, jestli německá účast ve válce v Kosovu znamenala zásadní obrat pro jejich zahraniční politiku. Mauil (2000a, 5) je zastáncem názoru, že německá účast ve válce v Kosovu nebyla nikterak zásadním odchýlením od jejich zahraniční politiky. Místo toho říká, že tento proces započal již na začátku 90. let v období války v Zálivu (*ibid*). S podobným názorem přichází i Friedrich (2000, 2-3), když tvrdí, že válka v Kosovu představovala kontinuitu německé zahraniční politiky a ne zásadní obrat. Ke stejnému názoru dochází i Zdeněk Kříž (2009, 126).

Na druhou stranu Eilders, Luter (2000, 416) a Hyde-Price (2001, 19) prohlašují, že německá účast v operaci Allied Force byla pro Německo zásadní událostí. Eilders, Luter (*ibid*) a Hyde-Price (*ibid*) k tomu ještě dodávají, že tato událost byla důležitou pro německou politiku zadržování, která se zde začíná měnit. Podobně Hänze (2001, 693) tvrdí, že to byla pro Německo zcela nová, nezvyklá situace. Brummer (2012, 273) rovněž dochází k názoru, že německá účast ve válce v Kosovu byla zásadním bodem v německých dějinách. Někteří autoři však také přichází s jinými vysvětleními. Thomas Berger (2002, 188) zastává názor, že to byla důležitá událost v moderních dějinách zahraniční politiky Německa, nicméně bylo vidět, že Německá federativní republika přistupuje k použití síly stále velmi rozporuplně. Hering a Stahl (2022, 248) se od ostatních autorů odlišují a přichází s novou tezí ohledně přístupu Německa k masovým zvěrstvům, a to teze pozměněné kontinuity. Německé vlády tedy většinou nehovoří o takových situacích, nepolitizují je (= *silencing mass atrocities*), s jednou výjimkou, kterou je Kosovo (*ibid*).

I přes tyto odlišné názory se vědci zamýšlí nad tím, co Německo vedlo k tomu, aby se účastnilo války v Kosovu. Jedním z důvodů, který je často zmiňovaný, je důraz na spolupráci se západními spojenci, neboli princip „nikdy sami“ (*nie wieder allein*) (Mauil 2000a, 11-12). Ten se zaryl do německého podvědomí během studené války na základě historické zkušenosti z druhé světové války. Němci tak již nikdy nechtějí stát osamoceni proti všem. Navíc si Berlín uvědomuje, že případná nekoordinace se spojenci by v nich mohla vyvolat obavy z dalšího *Sonderwegu* (Heinemann-Grüder 2001, 37-38), což by zásadně oslabilo Německo na mezinárodní scéně (Hyde-Price 2001, 21). A mohlo by dojít až k izolaci v NATO, jehož ovlivňování je pro SRN zásadní (Mauil 2000a, 13; Mauil 2000b, 61). Pro Německo je proto soudržnost se spojenci podstatná (Oppermann 2012, 504). Jenže pro německé vlády je zásadní i domácí podpora, což představuje problém, jelikož německá veřejnost inklinuje k multilateralismu, ale i ke zdržení použití síly (Oppermann 2012, 505). To tvoří konflikt, který spolkové vlády musí řešit.

Dále Mauil (2000a, 11-12), Heinemann-Grüder (2001, 43-44), Hyde-Price (2001, 22), Berger (2002, 188), Wittlinger a Larose (2007, 486) i Brummer (2012, 280) zmiňují koncept „nikdy znovu“ (*nie wieder*). Tedy koncept historické zkušenosti a pocit viny a strach z opakování minulosti. Německo nechtělo opakovat své minulé chyby, v tomto případě být agresorem. Stejně názory najdeme i v díle *Germany and the Use of Force: Still a 'Civilian Power'?* (Mauil 2000b, 60-61). Hyde-Price (2001, 22) přesněji uvádí, že se v průběhu války v Kosovu přirovnávalo chování srbských jednotek k jednotkám nacistického Německa, Německo se ale tentokrát chtělo zachovat správně. Wittlinger a Larose (2007, 486) a Brummer (2012, 28) hovoří o příkladu, kdy Schröder vyloučil německou neúčast, protože si nepřál, aby Německo pouze přihlíželo porušování lidských práv. Vidíme tedy, že německá strategická kultura stojí na zásadě neválčení, ale také usiluje o ochranu lidských práv. Na druhou stranu ale někteří odborníci (Miskimmon 2009, 562-563) tvrdí, že tehdejší vláda pouze využila německou historickou zkušenost a traumata k tomu, aby zajistila podporu pro německou účast v operaci Allied Force.

Jako další důvod autoři často zmiňují pocit odpovědnosti vůči různým mezinárodním a evropským organizacím. Němečtí politikové se tak snaží dodržovat závazky, které vůči těmto institucím mají. Z toho plyne obava z budoucnosti evropských a světových institucí, pokud by válka v Kosovu měla nadále nekontrolovatelně pokračovat, čímž by došlo k nestabilitě v tomto regionu. (Mauil 2000a, 11-12)

Nejsou to však pouze normativní důvody a pocit odpovědnosti, které hrály roli v rozhodování Berlína. Posledním důvodem jsou tak vlastní zájmy. Německo mělo v době kosovského konfliktu strach z přívalu uprchlíků z Kosova, pokud by se nezabránilo násilí. (Maull 2000b, 61; Hyde-Price 2001, 22)

Německo je odborníky považováno za civilní mocnost. Civilní mocnosti mají specifické zásady a normy, kterými se vyznačují. Mezi ty patří například neochota používat vojenskou moc a armádu v zahraničí, nebo v případě Německa absolutní zamítnutí předchozí politiky. Mnozí odborníci na německou zahraniční politiku se tak zamýšlí nad tím, jaké důvody vedly SRN k překročení této politiky a účasti na operaci Allied Force v roce 1999. V literatuře jsou zmiňovány nejčastěji tyto tři důvody. Nejprve koncepty „nikdy znovu“ a „nikdy sami“, které vychází z historické zkušenosti a vedou Německo k tomu, že nikdy znovu nechce dopustit takové zločiny, jaké se děly za druhé světové války, a již nikdy nechce stát samo proti okolnímu světu. Poté je zmiňován závazek, který Němci cítí vůči organizacím, jejímiž jsou členy. Posledním tentokrát však materiálním důvodem německé změny v zahraniční politice je obava z nové uprchlické krize ve Spolkové republice.

Německá účast ve válce v Kosově

V této podkapitole se zabývám tím, jak přesně se vyvíjela situace okolo konfliktu v Kosovu, jaký vliv na ni mělo Německo a čím do tohoto konfliktu přispělo. Zásada nepoužívání vojenské síly je prvkem německé zahraniční politiky, který se vyvíjel po desetiletí (Berger 2002, 173). To bylo porušeno v roce 1999, kdy se Německo zúčastnilo první útočné vojenské operace od počátku své existence. Touto operací byla operace Allied Force na území bývalé Jugoslávie (Brummer 2012, 272).

Německo mělo své námořníky na území bývalé Jugoslávie již od roku 1993. Ti zde však pouze dohlíželi na zavedené ekonomické sankce v rámci operací Západoevropské unie. (Maull 2000b, 58) Ke změně zahraniční politiky Německa došlo v otázce Kosova. Postoj německé vlády k účasti NATO v tomto konfliktu byl až do roku 1998 podmíněn mandátem OSN a spolková vláda se snažila apelovat na multilaterální řešení. Kohlova administrativa ale později v roce 1998 přišla se zásadním obratem. (Heinemann-Grüder 2001, 32) Ke konci jeho vládního angažmá 30.9.1998 se po dohodě s novým ministrem zahraničí Fischerem rozhodlo o možnosti použití 14 německých letounů Tornádo a 500 vojáků v případě zásahu NATO na území Jugoslávie (ibid; Maull 2000a, 3). Oficiálně toto rozhodnutí schválil 16.10.1998 nový Bundestag přesvědčivou většinou, která čítala 500 poslanců, pouze 18 se zdrželo a 62 bylo proti

(Mauil 2000a, 3). Vláda tak poprvé svolila k účasti německých jednotek na bojové misi (Mauil 2000b, 59). Následně na to došlo k vyslání 3500 jednotek německých vojáků do této oblasti, kde měly ale zastávat pouze humanitární a logistické role (Berger 2002, 187). Například v Albánii a Makedonii pomáhal Bundeswehr v uprchlických táborech a s přepravou materiálů (Mauil 2000b, 59). Samotný pohled spolkového ministerstva zahraničí se ale ještě v lednu zdál spíše zdrženlivý. Podle ministerstva zahraničí v Kosovu nedocházelo k porušování lidských práv na Albáncích a tento pohled zastávalo až do ledna 1999, díky čemuž nemuseli přijímat uprchlíky z Kosova. (Heinemann-Grüder 2001, 34)

Německo se tak dlouho snažilo o vyřešení konfliktu diplomatickými cestami (Mauil 2000a, 3). V Severoatlantické alianci to byl Schröder, kdo se hlavně stavěl proti pozemní vojenské operaci na území bývalé Jugoslávie (Berger 2002, 188). V únoru 1999 tak došlo například k vytvoření Rambouilletské dohody, na jejíž vytvoření měla hlavní vliv Spolková republika Německo. Jak se ale ukázalo, politické snahy o řešení nebyly úspěšné, a tak 24.3.1999 začala operace Allied Force. Berlín poskytl na začátku operace 4 letouny Tornádo. (Mauil 2000a, 3) Německá spolková republika se tak spoluúčastnila operace, která neměla mandát OSN. Tím SRN porušila hned několik zásad civilní mocnosti. Navíc však po skončení této operace došlo k navýšení počtu vojáků Německa v KFOR na 8500 z původních 6500. (Mauil 2000b, 59)

1 Civilní mocnost

V této kapitole se zaměřím na dva klíčové koncepty, na kterých stojí má bakalářská práce. Zde budu koncepty co možná nejvíce vysvětlovat a specifikovat, čímž dojde k vymezení pole, do kterého tento výzkum zapadá. Nejdříve se zaměřím na fenomén zahraničněpolitické kultury, který definuji a vysvětlím. Poté na zahraničněpolitickou kulturu bude přirozeně navazovat koncept civilní mocnosti, který je pro Německo typickým.

1.1 Zahraničněpolitická kultura

Pro definování zahraničněpolitické kultury musíme nejdříve zmínit obecnou politickou kulturu. Politická kultura je konceptem, kterým se zabývají jak politologové, tak historici již několik desítek let. V průběhu této doby byla období, kdy byl tento termín v ústraní a naopak, kdy se jím vědci a odborníci zabývali více. (Formisano 2001) Dnes se hovoří o politické kultuře jako o souboru kolektivně sdílených pravidel a očekávání pro rozhodování. Politická kultura, jelikož vychází z konstruktivismu, není odrazem objektivní reality, ale minulost a hodnoty, které tvoří politickou kulturu, se podílí na tvoření objektivní reality (Berger 1997, 44). Do oblasti politické kultury pak spadá zahraničněpolitická kultura. Rozdíl mezi politickou kulturou a zahraničněpolitickou kulturou přichází v okamžiku, kdy se rozhoduje o politice zahraniční. Pokud se jedná o bezpečnost, používají se termíny jako vojensko-politická nebo strategická kultura. (Eberle 2011, 77) Pro tuto práci můžeme tyto termíny zaměňovat.

Koncept zahraničněpolitické kultury hovoří o tom, jak je zahraniční politika státu ovlivněna domácími podněty. Zároveň se snaží vysvětlit, jaký vliv má minulost na současnou politiku. Tedy zabývá se tím, jak je dnešní rozhodování v politice ovlivněno kolektivní minulostí, která hraje roli ve tvoření a uchování norem a hodnot státu. (Longhurst 2004, 1) Z toho plyne, že pro fenomén zahraničněpolitické kultury je kolektivní rozměr důležitější než individualistický. Na stát tak nahlíží jako na celek jednotlivců, kteří jednájí ve jménu jejich země. Zahraničněpolitická kultura si tak klade otázku, co spojuje struktury a jedince, který je částí dané struktury. (Tewes 2002, 25-26)

Zahraničněpolitická kultura je ovlivňována materiálními faktory. Nicméně zásadnější pro změnu zahraničněpolitické kultury jsou metody a cíle, které si dané země volí. Je to proto, že veškeré vlivy jsou filtrovány pomocí zahraničněpolitické kultury, předtím než ovlivňují pohled na zájmy a identitu politiků. (Tewes 2002, 26) Změna v zahraničněpolitické kultuře je vždy politicky usměrňována. Každý politik, který se snaží prosazovat svůj program, musí

ustupovat ze svých původních požadavků, aby byl vytvořen kompromis. Ten musí být následně přijat uvnitř skupiny politických aktérů, ale i veřejností. Při procesu osvojování si daného kompromisu dochází ke zhodnocení postojů k minulým událostem, současnosti, ale i cílům do budoucna. (Berger 1997, 44)

Současná německá zahraničněpolitická kultura má počátek v roce 1945. V tomto roce započala tzv. *Stunde Null*, kdy němečtí představitelé, ale i společnost kategoricky zamítli svou minulost a začali si osvojovat novou zahraničněpolitickou kulturu. (Longhurst 2004, 25) *Stunde Null* poukazuje na to, jak naprosto zdevastovaná německá identita po válce byla. Toto období devastace tak nutilo Spolkovou republiku přijít s novou definicí národa nebo identity. Tento proces byl samozřejmě ovlivněn i vítězi druhé světové války, kteří nechtěli, aby se z Německa někdy znovu stala agresivní země toužící po moci. Avšak na rozdíl od situace po první světové válce s těmito procesy ustanovenými válečnými vítězi souhlasila většinová německá veřejnost. (Longhurst 2004, 26-27)

Nová německá zahraničněpolitická kultura tedy vychází z hlubokého traumatu z válečného a předválečného vývoje Německa. Významné pro německou zahraniční politiku jsou především dva koncepty, a to „nikdy znovu“ (*nie wieder*) a „nikdy sami“ (*nie wieder allein*). Nejdříve „nikdy znovu“ vzešlo z hlubokého pocitu viny, který občané SRN po druhé světové válce pociťovali. Chtěli tedy, aby Německo již nikdy nezpůsobilo žádnou takovou situaci, a proto došlo ke zinternalizování zásady zdrženlivosti a důrazu na ochranu lidských práv. Berlín tak „nikdy znovu nechce vést válku“ a „nikdy znovu nechce dopustit Auschwitz“. (Mauß 2000a, 12) Poté „nikdy sami“ je reakcí na německý *Sonderweg* (Heinemann-Grüder 2001, 38). Tedy po válce začalo vznikat přesvědčení mezi německými politiky i veřejností, že Berlín již nikdy nesmí jít vlastní cestou bez spolupráce s ostatními zeměmi, a tím začal vznikat důraz na multilateralismus.

1.2 Civilní mocnost

Obecné pochopení, jak vzniká a internalizuje se zahraničněpolitická kultura, mi umožňuje pokračovat dále a zaměřit se na specifický typ zahraničněpolitické kultury, a to na civilní mocnost. Různí autoři využívají pro popis zahraniční politiky Německa různá označení. Jedním z nejvýznamnějších termínů popisující německou zahraniční politiku je koncept civilní mocnosti, jehož hlavním autorem je v současnosti Hans Mauß. Civilní mocnost je konceptem, který se využívá v oblasti zahraniční politiky a popisuje roli, kterou daný stát v této oblasti zastává. Koncepty popisující role jsou utvářeny a tvarovány očekáváními

druhých, ale i tím jak jedinec nahlíží sám na sebe. Ono jedincovo nahlížení i očekávání druhých jsou ovlivněna socializací a historickými událostmi a zkušenostmi. (Mauull 2000a, 14-15) Koncepty hovořící o rolích se tedy vztahují k normativním očekáváním a popisují to, jak by si dané země přály vypadat v rozhodování v zahraničním prostředí, jak před zahraničními diváky, tak i domácím publikem (Mauull 2018, 462, 465-466). Země, které považujeme za civilní mocnosti, využívají speciální nástroje a strategie k dosahování cílů. Navíc jsou ochotné ovlivňovat světové dění. Státy patřící k tomuto konceptu předpokládají, že mezinárodní instituce a mezinárodní právo by měly být tou silou, která řídí a organizuje mezinárodní společenství. (Mauull 2000a, 14) Takové demokratické společnosti mají v nejideálnějším případě civilizovanou politickou sféru, jejíž uspořádání můžeme vysvětlit pomocí "civilizačního" hexagonu cílů a principů. Ten zahrnuje těchto šest bodů:

- rozhodování se účastní ti, kteří budou ovlivněni jeho výsledkem
- sociální spravedlnost
- vláda práva
- násilí je kontrolováno pomocí monopolizované síly
- kultura nenásilného řešení sporů
- dochází k rozvoji sociálního rozdělení institucí a práce. (Mauull 2000a, 14-15)

Nutno dodat, že společnost, která dodržuje všechny body hexagonu je pouze ideálním typem a v reálném světě ke stoprocentnímu naplnění všech vrcholů hexagonu nedochází. Jako příklad si můžeme uvést Německo, které je dlouhodobě považováno za představitele civilní mocnosti, jelikož dodržuje tyto normy a hodnoty ideálního typu civilní mocnosti:

- zahraniční politika se orientuje na hodnoty spíše než na materiální zájmy
- naprosté oddání multilateralismu i za cenu ztráty autonomie, prosazování vlády práva v mezinárodním prostředí, plná podpora pro rozvoj mezinárodních institucí
- ochota vzít na sebe odpovědnost za ovlivňování dění. (Mauull 2000a, 16-17)

Je pravdou, že Hans Mauull tento článek vydal již před více než dvaceti lety, a dá se tak jednoduše namítnout, že od té doby došlo ke změně německé zahraniční politiky. Nicméně on sám (2018, 474) o 18 let později dochází k závěru, že i po roce 2013 koncept civilní mocnosti vystihuje německou zahraniční politiku nejlépe, jelikož, jak vyplývá z civilní mocnosti jako

konceptu role, Německo stále usiluje o to, být mocností, ale za tím cílem, aby napomohlo civilizovat politiku v Evropě a ve světě. (ibid)

Konstruktivistická teorie mezinárodních vztahů dala civilní mocnosti teoretický rámec, ze kterého vychází. Chování aktérů tak není ovlivněno neměnnými hodnotami, které by hráči nabyli v minulosti, ani není ovlivněno stálými materiálními zájmy. Jak říká konstruktivismus, k tvorbě zájmů v mezinárodní politice dochází pomocí procesu, kde se struktura a agenda navzájem ovlivňují. (Harnisch 2001, 37)

Někteří autoři se domnívají, že civilní mocnosti se nutně nemusí za všech okolností zdráhat použít vojenskou moc (Kříž 2009, 118; Larsen 2002, 292; Eberle a Handl 2020, 48). Ale ochota jak právní, tak politická, použít sílu je daleko nižší než u ostatních států (Eberle a Handl 2020, 48). Nad to použití síly podléhá pravidlům (Kříž 2009, 118). Státy považované za civilní mocnosti využívají vojenskou sílu pouze jako poslední možnost, kdy všechny ostatní metody selhaly. V takovém případě se snaží, aby ztráty byly na obou stranách co nejmenší. Vojenské operace, kterých se účastní civilní mocnosti se musí řídit mezinárodním právem a slouží hlavně k obraně lidských práv. (Kříž 2009, 118) Stavridis (2001, 48) toto dále rozvádí a říká, že pokud země použije vojenskou sílu, nutně to neznamená, že již není civilní mocností. Zásadní je, jak a za jakým účelem je daná síla použita (ibid).

2 Důvody německé účasti ve válce v Kosovu

V této kapitole se budu zabývat důvody, které vedly Německo k tomu, aby se podílelo na operaci Allied Force. Případ německé účasti ve válce v Kosovu jsem si pro tuto práci vybrala proto, že reakce Německa na konflikt v Kosovu byla do té doby nevídaná. Německo se od konce druhé světové války nikdy do žádné zahraniční operace fyzicky nezapojilo. (Heinemann-Grüder 2001, 31; Lantis 2002, 29; Miskimmon 2009, 561; Brummer 2012, 272) Zajímavý a důležitý pro výběr kosovského případu je i fakt, že SRN svolila k účasti i přes chybějící mandát OSN, čímž Německo porušilo jeden z bodů civilní mocnosti (Miskimmon 2009, 561). Tato kapitola pak bude sloužit jako základ pro analytický rámec, se kterým budu porovnávat německou podporu Ukrajině, která se také zdá jako vybočení z německého normálu (o tom však v následující kapitole). V této kapitole se tak budu zabývat tím, proč se Německo rozhodlo poprvé od druhé světové války odstoupit od své zahraniční politiky a významně se podílet na operaci Allied Force. K tomu využiji nejvýznamnější akademické texty, které na téma kosovského konfliktu a německé role v něm vyšly. Na základě toho následně vytvořím seznam hlavních důvodů, které Německo přesvědčily k účasti, čímž došlo ke změně v německé zahraniční politice. Primárním kritériem pro seznam důvodů je četnost v literatuře, tedy zmíním ty důvody, o kterých hovoří nejvíce autorů ve svých studiích.

2.1 Normativní důvody

Vzhledem k teoretickému pozadí, ze kterého tato bakalářská práce vychází, budu hned na začátku rozebírat koncepty „nikdy znovu“ (*nie wieder*) a „nikdy sami“ (*nie wieder allein*), které hovoří o přijetí určitého vzorce chování, který se zapíše do podvědomí daného národa a na základě toho se později chová a jedná. (Mauil 2000a, 12; Mauil 2000b, 60) V německém případě byla zásadním momentem druhá světová válka. Německo si po jejím konci vytvořilo zcela novou identitu, která stála na úplném zamítnutí své minulosti, ve které dominovala totalita a síla (Hyde-Price 2001, 22). Dnešní chování Německa na mezinárodní scéně, ale i na domácím poli je tak zásadně ovlivněno tím, jakou si německá společnost vytvořila kolektivní vzpomínku na holocaust a druhou světovou válku (Wittlinger a Larose 2007, 483). Na základě toho došlo k vytvoření nové zahraniční politiky SRN založené na multilateralismu, zdrženlivosti a důrazu na lidská práva, tzv. odpovědná zahraniční politika (*foreign policy of responsibility*) (Lantis 2002, 22).

2.1.1 Nikdy znovu

„Nikdy znovu“ odkazuje na velmi komplikovanou německou minulost spojenou s druhou světovou válkou, která se vryla do podvědomí Němců. Německo se tak na základě této historické zkušenosti vyhýbá používání vojenské moci a hlavně „nikdy znovu“ nechce vést válku (*nie wieder Krieg*). Nicméně koncept „nikdy znovu“ může být chápan i jako „nikdy znovu Auschwitz“ (*nie wieder Auschwitz*). (Mauil 2000a, 12; Mauil 2000b, 60; Wittlinger a Larose 2007, 486) SRN při pohledu na to, co se odehrávalo v Kosovu, nechtěla pouze přihlížet porušování lidských práv, které bylo často přirovnáváno k aktivitám Němců za druhé světové války (Hyde-Price 2001, 22). Zprávy o vraždách, znásilňování a hlavně o etnických čistkách změnily německým elitám pohled na věc (Berger 2002, 188) a vyvolávaly u nich pocit viny (Mauil 2000b, 60). Německé politické elity tak viděly, že politika zdrženlivosti je z morálního hlediska neudržitelná a rozhodly se od této politiky podstoupit (Hyde-Price 2001, 22).

Wittlinger a Larose (2007, 486, 488) nicméně „nikdy znovu válka“ a „nikdy znovu Auschwitz“ nevidí jako dvě strany jedné mince, ale hovoří spíše o přerodu v německé kolektivní paměti. Německá společnost přestala vyžadovat neúčast ve válkách a spíše se chtěla vyhnout „dalšímu holokaustu“. Tedy „nikdy znovu válka“ bylo vyměněno za „nikdy znovu Auschwitz“. (ibid)

Někteří vědci (Hyde-Price 2001, 43-44; Wittlinger a Larose 2007, 491-492; Miskimmon 2009, 563) jsou však toho názoru, že němečtí politici spíše využili své minulosti a holokaustu. Podle nich německé politické elity zneužily tuto část německých dějin, aby mohly obhájit své působení v Kosovu. I když ve skutečnosti jim nešlo o ochranu lidských práv, ale o vlastní zájmy v zahraniční politice (Heinemann-Grüder 2001, 43-44). Miskimmon (2009, 563) nesouhlasí s Hyde-Pricem, jelikož tvrdí, že důraz německého ministra zahraničí na „nikdy znovu Auschwitz“ byl apelem, aby se z lidských práv stala priorita. Nicméně všichni tito autoři souhlasí, že pomocí konceptu „nikdy znovu Auschwitz“ spolkové politici dokázali obhájit svoji participaci ve válce v Kosovu (Hyde-Price 2001, 43-44; Wittlinger a Larose 2007, 4691-492; Miskimmon 2009, 563).

2.1.2 Nikdy sami

Koncept „nikdy sami“ (*nie wieder allein*) je definován jako naučená a přisvojená přesvědčení o oddanosti západnímu demokratickému společenství (Mauil 2000a, 12). Německo se po skončení druhé světové války zapojilo do mezinárodních organizací a postupně si

internalizovalo oddanost západnímu společenství. Proto, když vypukly diskuze o použití síly v Kosovu, Německo nechtělo své spojence zradit.

Nicméně po druhé světové válce se začala v Německu formovat i tzv. kultura zdrženlivosti. Což znamená, že se SRN zdržuje použití vojenské síly (Baumann a Hellmann 2001, 62). Dlouhou dobu tato kultura ve Spolkové republice převažovala, ale od 90. let můžeme vidět, že němečtí politici stojí před dilematem, a to pokračovat ve zdrženlivosti, nebo dodržet zásadu „nikdy sami“ a být tak za jedno se spojenci. Ještě v případě operace Desert Storm v roce 1991 se SRN držela zásady zdrženlivosti, když se odmítla zúčastnit (Hyde-Price 2001, 19). Základní Zákon totiž podle Berlína umožňoval Bundeswehru se účastnit pouze kolektivní teritoriální obrany (Hyde-Price 2001, 20). Německo tak nevystoupilo ze své zahraniční politiky, kterou dodržovalo od počátku své existence. První obrat přišel v roce 1994, kdy Ústavní soud rozhodl, že solidarita v rámci mezinárodních organizací je důležitější než porušení ústavních limitů na použití síly (Crawford a Olsen 2017, 599). Když poté v roce 1995 NATO zvažovalo posláni jednotek na jih Evropy na ochranu UNPROFORu, Německo souhlasilo a bylo rozhodnuto přispět 1800 vojáky (Maull 2000a, 6; Baumann a Hellmann 2001, 74). I když k této akci nakonec nedošlo, SRN se postupně začala zapojovat do peacekeepingových misí, ať už ve světě nebo v Evropě, jako v případě operace SFOR, kam Bundeswehr poslal své jednotky (Hyde-Price 2001, 20). V německé zahraniční politice tak docházelo k postupnému uplatňování konceptu „nikdy sami“ nad principem zdrženlivosti, což připravilo půdu pro řešení kosovského konfliktu.

V Německu krátce před vypuknutím debat ohledně operace NATO došlo k volbám a vzniku nové koalice Zelených a SPD. V takové situaci, kdy žádná země nevěděla, co od nové vlády očekávat, si němečtí aktéři nemohli dovolit pochybnosti v otázce spolupráce se spojenci, jelikož by to velmi znesnadnilo situaci pro novou, neznámou červeno-zelenou koalici. (Maull 2000a, 11; Maull 2000b, 60; Heinemann-Grüder 2001, 45) Pokud by Německo otálelo a nakonec se rozhodlo nepomoci spojencům, vedlo by to ke vzniku domácí politické krize a zhoršení německé pozice v zahraničí (Hyde-Price 2001, 21). Vzhledem k tomu, že německá zahraniční politika již desetiletí stojí na multilateralismu, si Berlín absenci v této operaci nemohl dovolit (Hyde-Price 2001, 20). Němci se snažili vyslat jasný signál, že jsou plně oddáni Západu a že se žádný *Sonderweg* již konat nebude (Heinemann-Grüder 2001, 37-38).

S konceptem „nikdy sami“ souvisí i strach o izolaci v NATO. Pokud by se Spolková republika rozhodla neparticipovat, s největší pravděpodobností by byla v NATO izolována. To by následně vedlo ke ztrátě vlivu při rozhodování v Alianci. Německo by se tak po skončení

války v Kosovu nemohlo podílet na hledání řešení, a to by mělo velký dopad na samotnou republiku. (Mauil 2000a, 13; Mauil 2000b, 61)

Vliv na rozhodnutí německých politiků účastnit se operace Allied Force tak měla německá historická zkušenost, která v nich částečně vyvolávala pocit viny a díky které nechtěli pouze přihlížet bezpráví. Navíc si na základě své historické zkušenosti Němci internalizovali zásadu spolupráce se spojenci, která v průběhu 90. let získávala na významu oproti kultuře zdrženlivosti. Na to měl vliv i strach německých elit z izolace, kterou si nemohli dovolit vzhledem k závislosti na mezinárodní spolupráci. Koncepty „nikdy znovu Auschwitz“ a „nikdy sami“ přispěly k rozhodnutí Berlína připojit se k operaci Allied Force, čímž však došlo k porušení německé zahraniční politiky zejména v oblasti nepoužívání síly a k účasti na misi bez mandátu mezinárodní organizace a došlo ke změně.

2.2 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím

Německá zahraniční politika je založená na multilateralismu, a tak si německé elity uvědomují tíhu závazků, které mají k evropským i mezinárodním institucím (Hyde-Price 2001, 21). Proto mezi německými politiky již od konce druhé světové války panují obavy o případnou stabilitu evropského společenství (Mauil 2000a, 11). Důležitým motivátorem v případě Kosova byl pro Německo strach z dalšího vývoje v jihovýchodní Evropě a tedy, jaké důsledky by mělo případné nekontrolované pokračování války na efektivnost a důvěryhodnost mezinárodních organizací jako OSN, EU a hlavně NATO, kterým je SRN oddána, a na kterých je také do velké míry závislá. (Mauil 2000a, 11-12; Mauil 2000b, 61) Navíc se stejně jako ostatní spojenci Berlín obával následků války na bezpečnost v Evropě (Lantis 2002, 27). Dá se však na tuto problematiku pohlížet i z opačného úhlu pohledu. Podle Heinemanna-Grüdera (2001, 45) se Německo zúčastnilo války proto, aby ukázalo, jak je západní Evropa efektivní, co se týče síly. I přes tento argument můžeme říci, že Německá federativní republika a její ministr zahraničí Fischer se obávali následků další eskalace kosovského konfliktu pro Evropskou unii a další mezinárodní organizace, kterým jsou po desetiletí oddáni, a i z toho důvodu nemohli pouze přihlížet a rozhodli se poprvé v novodobé historii konat (Mauil 2000b, 60-61), čímž došlo ke změně v německé zahraniční politice, jelikož se Německo rozhodlo účastnit operace, která neměla mandát OSN.

2.3 Uprchlická krize

V německém rozhodování nehrály roli pouze normativní a hodnotové důvody, ale i pragmatické. SRN v době konfliktu v Kosovu již hostila mnoho Albánců a velké množství obyvatelů Bosny a Hercegoviny, kteří sem emigrovali v předchozích letech. K tomu se na území Spolkové republiky vyskytovala celá řada příbuzných Kosovanů. Německo se proto obávalo dalšího tlaku uprchlíků z Kosova, kteří by pravděpodobně zamířili sem (Mauil 2000a, 13; Mauil 2000b, 61; Heinemann-Grüder 2001, 45), a to právě z toho důvodu, že se zde usídlili jejich příbuzní. Navíc Spolková republika byla v očích Kosovanů ideální destinací pro život. (Mauil 2000a, 13; Mauil 2000b, 61) Německé politické elity si uvědomovaly nebezpečí etnických čistek ne pouze ze strany porušování lidských práv, ale i ze strany masové migrace, které se Německo chtělo vyhnout (Hyde-Price 2001, 22), a proto se rozhodlo pro účast v operaci Allied Force, tím se ale vzdánilo své roky udržované zahraniční politice.

2.4 Závěrečné shrnutí – důvody vedoucí ke změně v zahraniční politice

V kosovském případě vedly k rozhodnutí o účasti, čímž došlo ke vzdálení se od zásad německé zahraniční politiky, hlavní tři skupiny důvodů. První skupinou jsou důvody normativní. Mezi ty patří především dva koncepty, a to „nikdy znovu” a „nikdy sami”. Ty vychází z německé historické zkušenosti a byly internalizovány tamější společností a politiky v průběhu studené války. Když se Německo rozhodovalo, zdali se má připojit ke spojencům v operaci Allied Force, roli v tom hrál přetrvávající pocit viny. SRN vidělo, jak na území bývalé Jugoslávie dochází k porušování lidských práv, které bylo často přirovnáváno k činnostem SS a dalších skupin za druhé světové války. Tomu Spolková republika nechtěla přihlížet a snažila se postavit na správnou stranu dějin. O tom právě hovoří koncept „nikdy znovu”, respektive „nikdy znovu Auschwitz”.

Následně koncept „nikdy sami” mluví o inklinaci německých elit ke koordinaci vlastní zahraniční politiky s ostatními spojenci v Evropě a ve světě. Z debat o zapojení sil NATO do kosovského konfliktu bylo patrné, že Německo by bylo jedinou zemí Aliance, která by se nezúčastnila. SRN nechtěla vyvolat obavy z dalšího *Sonderwegu*, což by nakonec vedlo k izolaci Berlína na mezinárodní scéně a s velkou pravděpodobností i k vnitropolitické krizi. Mezi německými politiky tak tento koncept zvítězil nad dlouhodobou zásadou zdrženlivosti. Internalizovaný pocit viny a zažitý důraz na mezinárodní a evropskou spolupráci jsou tak

důvody, které vedou Německo, civilní mocnost, k oddálení od své zahraniční politiky nepoužívání síly a dbaní na dodržování mezinárodního práva.

Druhou kategorií poté představuje závazek vůči mezinárodním a evropským institucím. Německo je zemí, která si jasně uvědomuje své závazky vůči mezinárodním institucím. V době, kdy probíhala válka v Jugoslávii, měla SRN obavy o stabilitu v tomto regionu. To by samozřejmě následně mělo vliv i na evropské společenství a jeho efektivitu a věrohodnost. Německo pod vlivem obav z toho, jak by další trvání války v Kosovu změnilo mezinárodní instituce, rozhodlo o účasti na operaci Allied Force, čímž částečně porušilo svou zahraniční politiku.

Třetí skupinou jsou vlastní zájmy, které se podílely na rozhodnutí účastnit se operace Allied Force. Do této kategorie spadá strach z uprchlické krize. Němečtí představitelé se obávali dalšího přisunu uprchlíků z oblasti jihovýchodní Evropy. V SRN bylo toto téma ještě intenzivnější proto, že na německém území se v tu dobu nacházelo již velké množství uprchlíků z Bosny a Hercegoviny nebo Albánie. Berlín se tak obával velkého množství nových uprchlíků, a i proto se rozhodl účastnit se operace Allied Force, a tím došlo ke změně v zahraniční politice Německa.

Na závěr je však ještě nutno vrátit se k obecným předpokladům vycházejícím z konstruktivismu. Jak jsem popsala v této kapitole, v kosovském případě hrály roli tři skupiny faktorů. Mezi nimi jsou faktory normativní a materiální. Je velmi nepravděpodobné, že by Německo dospělo ke stejnému závěru pouze na základě materiálních důvodů, tedy vlastních zájmů, o čemž se mimo jiné zmiňuje Hans Maull (2000a, 11-12). Německá zahraniční politika se zkrátka neorientuje pouze dle toho, co je pro republiku nejvýhodnější, daleko podstatnější jsou léty osvojené normy a hodnoty, které mají svůj počátek v totálním odmítnutí identity před a poválečného Německa. To bylo v kosovském případě zřejmé z toho, že pouze obava z přívalu uprchlíků nezpůsobila v Němcích takový strach, aby se rozhodli operace nezúčastnit. Zásadní byly normy vycházející z konceptů „nikdy znovu“ a „nikdy sami“.

Nicméně i role materie je nezanedbatelná. Německo došlo k rozhodnutí o změně své zahraniční politiky v podobě účasti na operaci Allied Force na základě změny situace. Nejprve tak došlo ke změně materie, tedy vypuknutí kosovského konfliktu, na což se Spolková republika rozhodla reagovat. Tato reakce byla však zásadně ovlivněna normativními důvody více než těmi materiálními. Můžeme tak pozorovat komplikovanost a propojenost materie a norem.

3 Důvody německé účasti ve válce na Ukrajině

V této kapitole se zaměřím na to, proč Německo odstoupilo od své zahraniční politiky a rozhodlo se spolu se spojenci pomoci Ukrajině v jejím boji proti ruské invazi. Vzhledem k aktuálnosti ruské invaze na Ukrajinu (práce vznikla zhruba rok po začátku konfliktu) budu primárně využívat novinové články pro získávání informací o motivech, které vedly Německo k rozhodnutí o pomoci Ukrajině. Samozřejmě to s sebou nese svá omezení. Novinové články se nemohou rovnat akademickým textům, které prošly peer-review. Bohužel však žádné odborné práce na toto téma zatím nemohly vyjít i kvůli zdlouhavému procesu psaní a kontrol, které zaručují nejvyšší kvalitu. Pro tuto práci, jak už jsem zmínila, tak využiji dostupné novinové články, proslovy německých politiků nebo rozhovory s odborníky na německou zahraniční politiku. Po analýze těchto zdrojů opět vytvořím seznam důvodů, které Německo motivovaly k tak rozsáhlé podpoře Ukrajiny.

Německou pomoc Ukrajině jsem pro tuto práci vybrala vzhledem ke její výjimečnosti. Německo je hned druhým největším podporovatelem Ukrajiny, před ním stojí již jen Spojené státy (Deutsche Botschaft Stockholm 2023). Vzhledem k tomu, že SRN dlouhodobě zastávala postoj neposílání zbraní do válečných zón (Schultheis 2022) a na počátku krize se rozhodlo poslat pouze 5000 helem (Kubina 2022), je toto opravdu zásadní obrat v německé zahraniční politice. Tento případ je ještě více specifický kvůli zahraniční politice Německa vůči Rusku. Západní Německo v době studené války zavedlo tzv. Ostpolitik, kdy se snažilo pracovat na pozitivních vztazích s Ruskem. Přátelské chování vůči Moskvě se následně přeneslo i na sjednocenou SRN, která tak usilovala o zachování dobrých vztahů s Ruskou federací. Berlín vedl politiku Wandel durch Handel (změna prostřednictvím obchodu). To znamená, že se Spolková republika snažila navázat blízké ekonomické vztahy s Ruskem, čímž by se Ruská federace stala více závislá na Evropě. Tato závislost měla vést k tomu, že by se ruští politikové neodvážili učinit cokoli, co by pro ně ekonomicky výhodný stav mohlo poškodit. (Blumenau 2022, 1897) V praxi byl jedním z výsledků politiky Wandel durch Handel Nord Stream 2 (Kirby 2022). Nicméně po ruské invazi na Ukrajinu se myšlenka Wandel durch Handel ukázala jako mylná. Německo od ní proto odstoupilo a přerušilo ekonomické vazby s Ruskem. Došlo tak například k ukončení dohody o Nord Streamu 2 (Eddy 2022). Z těchto důvodů je ukrajinský případ zásadní v porozumění problematice změn v německé zahraniční politice, a proto ho využívám ve své bakalářské práci.

3.1 Německá reakce na ruskou invazi na Ukrajinu

Před samotnou analýzou důvodů, které vedly Německo k tomu, aby se podílelo na pomoci Ukrajině, rozeberu postup Berlína od počátku ruské invaze až do dubna 2023. Pomocí tohoto rozboru a již vytvořeného analytického rámce vytvořím analýzu důvodů, které vedly Německo k opuštění jejich zásad zahraniční politiky a pomoci Ukrajině prostřednictvím těžkých zbraní. Tato podkapitola je důležitá i proto, že německá reakce na ukrajinskou situaci je velmi dynamická a stále se vyvíjí. Nejedná se tedy, na rozdíl od případu Kosova, o jedno rozhodnutí, ale o dlouhodobý proces, který má svá specifika.

Na podzim roku 2021 došlo v Německu k podepsání koaliční smlouvy. Navzdory tomu, že již v této době docházelo ke zvyšování agrese Ruska vůči Ukrajině, obsahuje tato koaliční smlouva tzv. politiku omezovaného vyvážení zbraní (*restrictive arms export policy*) (Hasselbach 2022). Tato zahraničněpolitická praxe nedovoluje německým vládám posílat zbraně do konfliktů bez podrobného procesu schvalování. V tomto procesu se nepřihlíží na komerční zájmy, ale na zahraniční a bezpečnostní politiku. Berlín tak před každým rozhodnutím poslat vojenský materiál do jakéhokoliv konfliktu musí získat povolení, čímž se němečtí politici snaží zabránit přilévání oleje do ohně. (Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz n.d.) Jak je zřejmé, SRN neměla chuť, ani motivaci v tuto dobu porušit svoji zahraniční politiku, a to i přes vzrůstající napětí ze strany Moskvy. Tento postoj německé spolkové vlády dále pokračoval, kupříkladu ještě na přelomu let 2021 a 2022 byl Berlín rozhodnut pokračovat ve spolupráci s Kremlem v projektu Nord Stream 2, a tím udržovat politiku *Wandel durch Handel* (Blumenau 2022, 1897). V lednu 2022 se Německo rozhodlo na výzvu poslání zbraní na Ukrajinu odpovědět darováním 5000 helem (Boffey a Oltermann 2022). Spolková vláda taktéž zakazovala ostatním státům posílat na Ukrajinu vojenský materiál, který byl vyroben v Německu (Reuters 2022). Například Berlín nechtěl dovolit Estonsku, aby Ukrajině poskytlo houfnice vyrobené ve Spolkové republice (Quinn 2022). Kancléř Olaf Scholz tak kategoricky odmítal jakékoliv poskytování zbraní a dodržoval tím desetiletí budovanou zahraniční politiku.

První bod zlomu nastal po ruské invazi na Ukrajinu proslovem kancléře před Bundestagem 27.2.2022. V něm Olaf Scholz vysvětluje jak občanům, tak i politikům, proč musí dojít ke změně v německé zahraniční politice a jejich přístupu k exportování zbraní do válečných zón. Podle Scholze je ruská invaze na Ukrajinu přelomem epochy, neboli takzvaným *Zeitenwende*. V tomto proslovu tak zmiňuje, že právě kvůli tomu Německo nemůže

stát stranou a pouze přihlížet bezpráví. Musí držet se spojenci, tím porazit Putina a zachránit evropský kontinent, jeho demokracii a svobodu. (Die Bundesregierung 2022) Olaf Scholz v tomto proslovu taktéž představil zásadní změny v německé zahraniční politice (Blumenau 2022, 1895). A to v podobě počátku exportu zbraní do ukrajinsko-ruského konfliktu, přerušení politiky Wandel durch Handel nebo zásadním investováním do německé armády (Die Bundesregierung 2022). Berlín následně Ukrajině přislíbil dodávky zbraní, například 500 protiletadlových raket nebo 1000 protitankových zbraní (Hasselbach 2022).

Toto rozhodné chování ale SRN nevydrželo příliš dlouho. Berlín sice v únoru 2022 Ukrajině slíbil dodávky zbraní, nicméně ani po 5 měsících nebyla většina slíbeného vojenského materiálu Ukrajině doručena (Ischinger 2022). Navíc v době, kdy se Německo rozhodlo posílat Ukrajině “defenzivní” zbraně, ostatní spojenci již zásobovali Ukrajinu těžkými zbraněmi (ibid). Berlín byl v posílání těžkých zbraní velmi zdrženlivý, za což byl kritizován světovými, ale i některými domácími politiky (ibid). Němečtí představitelé tedy od počátku odmítali vyslyšet prosby ukrajinských politiků o zaslání německých tanků Leopard 2. Důvodem této zdrženlivosti byl hlavně kancléř Olaf Scholz a jeho SPD (Bond 2023), která je dlouhodobě známá svou mírnější politikou vůči Rusku, taktéž se chtěli vyhnout dalšímu “deutscher Alleingang” (Connolly 2022). Evropsští a hlavně ukrajínští představitelé to však viděli odlišně. Pro ně bylo zásadní, že Německo je jednou z nejlepších zemí vyrábějících tanky (Karnitschnig 2022). Mimo to SRN po celý rok 2022 neumožnila ostatním evropským státům poskytnout Ukrajině své tanky Leopard 2 (Serhan 2023). Stejně jako pro první fázi je zásadní pojem Zeitenwende, toto druhé období se vyznačuje výrazem scholzing (scholzování). Tento termín znamená: „mluvení o správných záměrech, ale hned v zápětí dochází ke hledání, používání, nebo vytváření důvodů, proč nelze tyto sliby naplnit” (ibid). Scholzing tak popisuje, jak Německo postupovalo již od onoho významného proslovu Olafa Scholze, ve kterém kancléř hovořil o zásadní pomoci Ukrajině i prostřednictvím dodávky zbraní. Následně se však německá vláda zdráhala těmto slibům dostát.

Tato ostýchavá pomoc se projevila i v diskuzích o poskytnutí německých tanků Leopard 2. Jednání o jejich zaslání probíhala již od léta 2022, nicméně spolgoví politici v čele s Olafem Scholzem dlouhou dobu takový krok odmítali (Karnitschnig 2022). Teprve na konci ledna 2023 Německo umožnilo ostatním evropským zemím poskytnout Ukrajině své tanky Leopard 2. Ve stejný den taktéž kancléř oznámil, že Ukrajině zašle 14 tanků Leopard 2 v rámci celoevropské iniciativy. (Debusmann, Wright a Radford 2023) Berlín k tomuto rozhodnutí dospěl po měsících nátlaku od ostatních členů NATO, zejména USA a Polska. Pro Německo

bylo taktéž zásadní, že se jednalo o koordinovaný postup se Spojenými státy, které ve stejný den oznámily poskytnutí 31 tanků Abrams. (Picheta 2023) Následně na počátku února 2023 přišla SRN se zprávou, že Berlín schválil plán výrobce zbraní Rheinmetall prodat Ukrajině 88 starších tanků Leopard I (Camut 2023). Ke konci února se Spolková republika také rozhodla navýšit počet tanků Leopard 2, které chce na Ukrajinu poslat. Místo 14 původně zamýšlených tanků, se má jednat o tanků 18. (Anishchuk 2023)

Německo se na počátku krize snažilo udržet svoji zahraniční politiku založenou na nepoužívání síly, neposílání zbraní do válečných zón, nebo na tzv. politice Wandel durch Handel. V době, kdy už jiné evropské země posílaly Ukrajině vojenský materiál, Berlín chtěl pomoci pouze poskytnutím ochranného materiálu nebo stavbou polních nemocnic. Byla to až samotná invaze, která německým představitelům otevřela oči. Olaf Scholz tak přišel s významným proslovem, ve kterém hovořil o změnách v německé zahraniční politice. Nicméně následně se Berlín zdráhal svých slibů dostát, což dostalo název „scholzing“. Spolková vláda je tak dlouhodobě ve svých prohlášeních odhodlaná pomáhat prostřednictvím zasílání vojenského materiálu, nicméně v praxi jsou němečtí politikové více zdrženliví.

3.2 Normativní důvody

3.2.1 Nikdy znovu

Hned na začátku ukrajinsko-ruského konfliktu se projevil vliv konceptu „nikdy znovu“. Od počátku Ruskem vyvolaného konfliktu na Ukrajině se ruské vojenské vedení nezdráhá používat síly proti nevinným obyvatelům Ukrajiny nebo civilním objektům (Federal Foreign Office 2023). Podle nejvyššího státního zastupitelství Ukrajiny se ruští vojáci údajně dopustili 34 000 možných válečných zločinů, mezi nimi se nachází bombové útoky na civilní budovy, jako například divadlo sloužící jako úkryt pro děti, nebo nemocnice (Bbc 2022). Nad to Reportéři CNN (Ward a spol 2022) přináší mnohá svědectví z Ukrajiny, kupříkladu o Ukrajincích, jejichž příbuzní – civilisté – byli zajati ruskými jednotkami, nebo dokonce zabiti.

Zprávy o porušování lidských práv byly pro Berlín klíčové a podílely se na jeho rozhodnutí o podpoře Ukrajiny, ke kterému došlo v únoru 2022. Vzhledem ke komplikované minulosti SRN, na základě které si přisvojili princip „nikdy znovu“ (jak již bylo popsáno v předešlé kapitole), si aktéři na spolkové politické scéně uvědomují, že tentokrát chtějí a musí být na správné straně. Například německá ministryně zahraničí mluvila na začátku ruské invaze

o tom, že Ukrajina nemůže být ponechána napospas Rusku, které ji ničí a způsobuje smrt jejím obyvatelům (Auswärtiges Amt 2022). V takovém světě podle Baerbock Spolková republika musí změnit svou zahraniční politiku a Ukrajině pomoci. Kancléř Scholz ve svém projevu mluví podobně. Před Bundestagem 27.2.2022 hovořil o tom, že Němci musí stát na té správné straně historie, tedy na straně Ukrajiny. (Die Bundesregierung 2022) Scholz tímto vyjádřením říkal, že v minulosti Němci stáli na špatné straně. Teď však musí pomoci Ukrajině, zabránit tím ubližování lidem a nedopustit tak „nový Auschwitz“. Německá historická zkušenost se, jak je vidno, nadále podílí na zahraničněpolitické kultuře SRN a aktéři současné politické sféry jsou stále ovlivněni konceptem „nikdy znovu Auschwitz“. Tento fenomén je patrný i v prosloveh Antona Hofreitera, politika strany Zelených, který se rozhodl podpořit poskytování zbraní do konfliktu na Ukrajině kvůli agresi, s jakou tam Ruská federace operuje (von der Burchard 2022). Tento faktor tak měl největší vliv na počátku invaze, kdy se zásah do státní suverenity a porušování lidských práv v Evropě zdály téměř nereálné. Porušování lidských práv, které v Němcích vyvolává pocit viny, tedy přispělo k rozhodnutí německých představitelů o posílání zbraní na Ukrajinu a překročení jejich dlouhodobé politiky.

Zajímavé je v tomto ohledu pozorovat přerod německých Zelených, kteří od svého vzniku stojí především na pacifismu a protijaderné politice (von der Burchard 2022; Ischinger 2022). Před vtrhnutím ruských vojsk na ukrajinské území ministryně Baerbock odmítala, že by se Německo mělo podílet na posílání vojenského materiálu na Ukrajinu. Dle ministryně zahraničí se Spolková republika nemohla podílet na zásobování Ukrajiny kvůli jejich historické zkušenosti. (Quinn 2022) Německá strana zelených tak před počátkem ruské agrese na Ukrajinu vycházela z norem a hodnot internalizovaných po druhé světové válce, zejména byl pro ně zásadní koncept „nikdy znovu válka“. Jenže po 24. únoru 2022 došlo u Zelených k obratu. Annalena Baerbock hned po vypuknutí invaze argumentovala, že Německo musí pomoci Ukrajině i poskytnutím zbraní, protože tím bude bránit své hodnoty a normy (Auswärtiges Amt 2022). Ke stejnému názoru dochází i ostatní politici německých Zelených. Například spolkový ministr hospodářství Habeck hovořil o tom, že kvůli ruské agresi musí obyvatelé Ukrajiny bojovat o holé životy, a proto by Německo nemělo stát stranou. Beck je poté toho názoru, že kromě zásady řešení konfliktů mírovou cestou jsou ale pro jeho stranu důležitá i lidská práva, demokracie nebo vláda práva. A z toho důvodu nelze pouze přihlížet. (von der Burchard 2022) U Zelených došlo k přechodu od „nikdy znovu válka“ k „nikdy znovu Auschwitz“ a tedy k apelu na vítězství ochrany hodnot nebo lidských práv nad zásadou pacifismu. Ve svých prohlášeních jsou tak odvážnější než SPD, která je ve svém přístupu zdrženlivější.

3.2.2 Nikdy sami

Stejně jako „nikdy znovu“ i koncept „nikdy sami“ sehrál svou roli v době, kdy krize vypukla. Tento koncept vychází z německého přesvědčení vytvořeném po druhé světové válce, které Němcům říká, že se již nemůže stát, aby Spolková republika jednala sama za sebe bez přítomnosti partnerů z Aliance nebo evropského společenství. Tento princip se následně během desetiletí internalizoval do německé politické kultury. Německá zahraniční politika tak stojí na multilateralismu (více o tomto fenoménu však v předešlé kapitole).

Německo ještě před vypuknutím invaze váhalo, jestli se přidat k ostatním členům NATO a pomoci Ukrajině posíláním vojenského materiálu (Kottasová, Halasz a Heil 2022). To má svůj původ v německé kultuře zdrženlivosti a konceptu „nikdy znovu válka“. Němečtí politikové tak dlouhodobě neposílají vojenský materiál do konfliktů, aby ostatní nenabylí dojmu, že se SRN znovu stává agresivní zemí. Nicméně představa, že Spolková republika jako jediný stát západního demokratického společenství Ukrajině nepomůže, nakonec převážila nad kulturou zdrženlivosti. Ostatně Olaf Scholz to dal jasně najevo ve svém proslovu o *Zeitenwende*, kde mimo jiné zmínil přesně toto: „...budeme bezvýhradně stát při našich závazcích vůči NATO“ (Die Bundesregierung 2022).

„Nikdy sami“ tedy sehrálo svou roli ze začátku ruské invaze. Němečtí politikové hovořili o tom, že musí spolupracovat a koordinovat svůj postup se spojenci z Aliance, a proto se rozhodli upustit od své zásady zdrženlivosti a neposílání vojenského materiálu do konfliktů. Nicméně záhy po zmírnění prvního šoku z bezprecedentního porušení evropského pořádku se Berlín opět vrátil ke své opatrnější politice, za což byl kritizován partnery ve světě a v Evropě (podrobněji však předchozí podkapitola). Vidíme však, že tento faktor svůj vliv úplně neztratil. Němečtí politikové se od počátku debat o dodávkách tanků Leopard 2 stavěli k této otázce velmi zdrženlivě (Karnitschnig 2022). Nakonec po bezmála 6 měsících vyjednávání a nátlaku z NATO Spolková republika svolila k jejich poskytnutí (Picheta 2023). V tu dobu byly již některé evropské země rozhodnuty posílat své tanky bez německého povolení (Deutsche Welle 2023). Představa, že Německo půjde svou vlastní cestou proti partnerům, kteří byli odhodláni tento materiál dodávat, tak v Němcích vyvolala strach ze způsobení dalšího *Sonderwegu*, a tak se Berlín rozhodl přidat se ke spojencům a tanky Leopard 2 dodávat, tím však došlo k porušení zahraniční politiky, zejména zásady zdrženlivosti.

Spojenci byli znepokojení a rozčarovaní německou ostýchavostí vůči materiální pomoci Ukrajině (Moulson 2023). Ať už před vypuknutím ruské invaze, kdy Berlín nechtěl poskytnout

žádné zbraně, nebo ze začátku roku 2023, kdy Spolková republika sice přislíbila Ukrajině pomoci vojenským materiálem, nicméně ve skutečnosti se zdráhala zbraně dodat, němečtí partneři dávali jasně najevo, že jejich pochyby nejsou vítány (Kottasová, Halasz a Heil 2022; Moulson 2023). Mezi německými elitami se kvůli tomu začaly objevovat obavy z izolace na mezinárodní scéně a ony samy si uvědomovaly, že k tomu nesmí dojít (Schwarzer 2022). Spolkoví politikové se v průběhu let 2022 a 2023 na základě jejich historické zkušenosti snaží být co možná nejvíce koordinovaní se spojenci, aby tak nevznikaly obavy z nového *Sonderwegu*. K tomu měla samotná vláda strach z mezinárodní izolace, což vedlo Německo k rozhodnutí o posílání zbraní a tanků na Ukrajinu, čímž došlo k porušení dlouholeté zásady neposkytování vojenského materiálu.

Vliv konceptu „nikdy sami“ je dobře viditelný u německých sociálních demokratů. Na rozdíl od svých koaličních partnerů je SPD od počátku ruské invaze na Ukrajině velmi opatrná a zdrženlivá. To se ukázalo například při rozhodování, zdali Ukrajině poskytnout německé tanky Leopard 2. Spolkový kancléř dlouhou dobu argumentoval, že Německo nemůže dovolit posílání svých tanků do válečného konfliktu, aby nedošlo k provokaci Ruska, a tím zhoršení situace na Ukrajině. Toto rozhodnutí však učinil také proto, aby si proti sobě nepoštval levicovější část socialistů. (Lough 2023) Zdrženlivost části německé sociální demokracie vychází z období studené války a politiky smíření Willyho Brandta (Moulson 2023). Když Olaf Scholz přišel se svým projevem o nutných změnách v německé zahraniční politice, levicová část SPD se obávala následků takové změny například v podobě nedostatku energií (Ischinger 2022). Druhým důvodem zdrženlivosti levicového křídla sociální demokracie byl strach z provokace Ruska, která by mohla vyvrcholit jadernou válkou (Lough 2023). Uvnitř sociálních demokratů tak od počátku invaze existuje velké napětí mezi levicovější a centrickou částí, na které musí Scholz reagovat (Ischinger 2022). Kancléř se tím dostává do komplikované situace. Na jednu stranu musí reflektovat názory své strany, aby nedošlo k vnitrostranické krizi, na druhou stranu však musí brát v potaz i postoje dvou koaličních partnerů, kteří jsou v otázce pomoci Ukrajině daleko méně zdrženliví (Rinaldi a von der Burchard 2023). Nad to Olaf Scholz musí brát v potaz argumenty a požadavky mezinárodního prostředí, které je v pomoci Ukrajině více proaktivní. Při názorovém vývoji SPD od počátku invaze můžeme pozorovat, že spolkový kancléř nejdříve preferoval zdrženlivý postoj, když však pochopil, kde stojí německá veřejnost a evropské a světové společenství, rozhodl se pro upuštění od zdrženlivé politiky, jelikož by se Německo ocitlo v mezinárodním prostředí osamoceno. To je pro Berlín dlouhodobě nepřijatelné. Spojenci by navíc takový postup mohli chápat jako další *Sonderweg*.

3.3 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím

I v ukrajinském případě hrál roli závazek, který němečtí politikové cítí vůči mezinárodním a evropským institucím. Německá zahraniční politika vychází z multilateralismu, který stojí na zažitém konceptu „nikdy sami“. Němci si při rozhodování, zdali opustit své principy, co se týče využívání síly mimo své území, uvědomovali své závazky, které mají k různým mezinárodním organizacím. Nejlépe to vykresluje zásadní projev Olafa Scholze před Bundestagem v únoru minulého roku. Tento projev, ve kterém kancléř hovoří o tzv. Zeitenwende, byl celý v duchu multilateralismu a síly spojenectví. Mimo mnohé jiné řekl, že: „... budeme bezvýhradně stát za našimi povinnostmi kolektivní obrany v NATO.“ A taktéž, že: „... naší nejsilnější stránkou je naše aliance!“ (Die Bundesregierung 2022) Kromě pocitu odpovědnosti vůči závazkům k mezinárodním organizacím si je ale SRN vědoma i výhodnosti příslušnosti k západnímu společenství a dodržování závazků (Hoff 2022).

Projevem Zeitenwende ale vliv mezinárodních závazků na německou zahraniční politiku v ukrajinském případě neskončil. Jak jsem již zmiňovala, po kancléřově řeči následovalo období, kdy se Berlín vrátil k opatrnému postoji, který se projevoval tím, že němečtí politici přes půl roku odmítali poskytnutí těžkých zbraní – tanků Leopard 2. Až v lednu letošního roku došlo k obratu a SRN svolila s dodávkami těchto tanků. Na to měl vliv, jak koncept „nikdy sami“, tak i pocit odpovědnosti vůči závazkům plynoucím z mezinárodních a evropských organizací, především NATO. Sám Olaf Scholz, když informoval o poskytnutí tanků, hovořil o tom, že toto rozhodnutí bylo výsledkem mnoha mezinárodních jednání (Picheta 2023). Politici SRN berou povinnosti vyplývající z členství v mezinárodních a evropských organizacích vážně, což přispělo k jejich rozhodnutí pomoci Ukrajině prostřednictvím poskytnutí jak lehkých, tak těžkých zbraní. To však znamená oddálení od jejich zásad zahraniční politiky v oblasti vyvážení zbraní do konfliktních zón.

3.4 Vlastní zájmy

3.4.1 Demokracie, svoboda, bezpečnost

Jako poslední je důležité zmínit vliv obav o demokracii a svobodu. Ruská invaze na Ukrajinu byla událostí, o které se většina obyvatel západního společenství dlouhodobě domnívala, že se na evropském kontinentě již nemůže stát. Z úst mnoha evropských a i německých politiků tedy zněla slova o nutnosti pomoci Ukrajině, aby nedošlo k rozšíření konfliktu do dalších evropských států. Příkladem může být Olaf Scholz, který si uvědomuje, že

Ukrajina momentálně brání evropskou demokracii a svobodu (Die Bundesregierung 2022; Auswärtiges Amt 2023). Navíc v této události hrálo roli memento postupu Hitlera před druhou světovou válkou, kdy si západní politici mysleli, že podstoupení části Evropy utiší jeho chuť po moci. Tím vzniká paralela politiky appeasementu a přístupu spojenců vůči Rusku. Po začátku invaze jsme mohli slýchat, že pokud spojenci nikterak nezasáhnou, Ruské federaci v čele s Vladimírem Putinem se zvýší chuť po moci a bude ve svém počínání pokračovat i v dalších zemích sousedících s Ruskem, jak se již jednou stalo s Adolfem Hitlerem.

Berlín tento scénář nechce opakovat, jelikož taková situace by vedla k ohrožení demokracie, svobody a bezpečí i v samotném Německu. Sám kancléř ve svém proslovu k Bundestagu 27.2. 2022 hovořil o potřebě zabránit Rusku, aby se tento konflikt dostal do dalších zemí a později dodal: “Toto děláme také pro nás, pro naši vlastní bezpečnost.” (Die Bundesregierung 2022) Podle Rachel Rizzo (Kirby 2022) to byla právě představa ohrožení demokracie a porušení suverenity země, co přesvědčilo Německo k většímu zapojení do pomoci Ukrajině. Strach o budoucnost Evropy o její bezpečnost a demokracii byl tak silným motivátorem, který přispěl k německému rozhodnutí porušit svou zahraniční politiku udržovanou desítky let a začít posílat zbraně na Ukrajinu.

3.4.2 Ekonomická závislost

Na druhou stranu vlastní zájmy Německa měly vliv také na jeho zdrženlivou politiku, která spojence tolik rozčilovala/rozčiluje. Před samým vypuknutím konfliktu na Ukrajině Berlín po mnohá desetiletí zastával mírnější politiku vůči Rusku, která byla založená na Ostpolitik a konceptu Wandel durch Handel. SRN v době studené války usilovala o vylepšení vztahů mezi východem a západem, nicméně jí zároveň šlo i o ekonomickou výhodnost plynoucí z této spolupráce (Timmins 2006, 301). Německo tak bylo na Rusko ekonomicky navázáno a doufalo, že tato závislost bude Ruskou federaci držet zpátky (Siddi 2016, 665). Němci si za několik desítek let tuto politiku přisvojili a drželi se jí i po rozpadu Sovětského svazu (Siddi 2016, 666). Když tak došlo k ruskému útoku na ukrajinské území, němečtí politikové si byli vědomi nevýhod, které pro ně přerušování ekonomických vazeb budovaných desítky let představuje například v podobě ukončení projektu Nord Stream 2. Jen pár týdnů před vyvrcholením krize v podobě ruské invaze tak například kancléř Scholz vyzýval německé partnery k opatrnosti právě proto, že Německo bylo na Rusku do značné míry závislé, co se týče dovozu plynu (Reuters 2022).

V ukrajinském případě se Německo rozhodlo podílet na pomoci Ukrajině, čímž porušilo politiku zdrženlivosti, i z vlastních zájmů. Útočná válka na evropském kontinentu byla pro řadu lidí již nepředstavitelná. Němečtí politikové se tak strachují o budoucí vývoj v Evropě. Pomoc Ukrajině proto vidí jako ochranu demokracie, svobody a bezpečnosti ve Spolkové republice. Na druhou stranu to byly jejich vlastní zájmy, které Německo brzdily ve větší a odvážnější pomoci Ukrajině. Proto, že je Berlín historicky na Ruské federaci ekonomicky závislý, obávaly se německé politické elity ekonomických dopadů přerušení této spolupráce.

Na závěr, stejně jako v předchozí kapitole, je důležité zmínit, že německá zahraniční politika samozřejmě má své materiální zájmy, kterých se snaží docílit, nicméně, jak vyplývá z této práce, německé materiální zájmy jsou do značné míry ovlivněny normami vycházejícími z historického vývoje země. Dobrým příkladem je politika vůči Rusku. Ta se vyvíjela již od minulého století, v průběhu toho si spolkové elity internalizovaly zásadu ekonomické spolupráce, která pro ně byla samozřejmě i ekonomicky výhodná. Při rozhodování, zdali porušit svoji zahraniční politiku a pomoci Ukrajině tak Berlín váhal, protože měl reálné obavy o kvalitu života obyvatel Německa po přerušení ekonomických vztahů s Ruskem. Vidíme však zásadní vliv normativních hodnot. Mezi německými politiky tak v případě Ukrajiny převážily normy vycházející z konceptů „nikdy znovu“ a „nikdy sami“.

Nelze však říci, že by na materiální zcela nezáleželo. Německá reakce na ukrajinsko-ruský konflikt byla reakcí na změnu materie. Jinými slovy, aby Německo bylo ochotno přistoupit ke změně ve své zahraniční politice, muselo dojít ke změně situace, která poté přinutila Berlín zamyslet se nad reakcí. Tato reakce však byla zásadně ovlivněna normami a ne materiálními faktory, kterými jsou například ekonomická výhodnost.

4 Srovnání obou případů

Na základě již dobře zpracovaného případu války v Kosovu jsem vytvořila teoretický rámec důvodů, které vedly Německo k tomu, aby odstoupilo od své roky udržované zahraniční politiky zdrženlivosti. Tento rámec jsem následně použila pro analýzu důvodů, které vedly Berlín k tomu, aby se podílel na pomoci Ukrajině poskytováním vojenského materiálu. I tento krok vybočuje z tradiční německé zahraniční politiky právě proto, že se Spolková republika rozhodla poskytnout zbraně mimo své území. Zásadní poté je, že nakonec svolila i k exportu těžkých zbraní v podobě tanků. V této kapitole tak srovnám tyto dva případy.

4.1 Normativní důvody

Současná německá zahraniční politika má své kořeny v období po druhé světové válce a je založena na naprostém zamítnutí předešlé zahraniční politiky. Došlo tak k momentu, kterému se říká *Stunde Null*, kdy se začala vytvářet zcela nová německá identita, což vedlo k ovlivnění i nové zahraniční politiky. Poválečná zahraničněpolitická kultura stála na multilateralismu, zásadě zdrženlivosti nebo víře ve vládu práva. Kvůli velmi komplikované historii Spolkové republiky však v rozhodování hrají zásadní roli normy a hodnoty.

Z dostupné literatury o důvodech, proč Německo opustilo své principy a podílelo se na operaci *Allied Force*, je zřejmé, že normativní důvody, tedy koncepty „nikdy znovu“ a „nikdy sami“ se spolupodíleli na tomto rozhodnutí. Německá identita utrpěla druhou světovou válkou obrovskou ránu, která se propisuje do jejich zahraniční politiky. Když tak v době konfliktu v Kosovu vznikaly paralely mezi nacistickými a srbskými jednotkami, v německých politicích se vzedmul pocit viny, který je vedl připojit se k ostatním státům z Aliance, aby „nikdy znovu“ nedošlo k *Auschwitzu*. Apel na lidská práva a tzv. „nikdy znovu *Auschwitz*“ mezi spolkovými politiky rezonoval i při ruské invazi na Ukrajinu. Berlín došel k názoru, že nesmí nechat Ukrajinu a její nevinné obyvatele na pospas ruskému agresorovi, který tam dle různých svědectví cílil i na civilní cíle jako například nemocnice. Stejně tak je pro Spolkovou republiku důležité, aby na ostatní nepůsobila příliš individualisticky. Aby zkrátka Západ nenabyl dojmu z nového *Sonderwegu*. Jak v případě operace *Allied Force*, tak v případě společné pomoci Ukrajině se tak Německo rozhodlo pro účast. Došlo tím sice k porušení zásad jejich zahraniční politiky, nicméně tím předešli jakýmkoli pochybnostem o směřování Německa nebo izolace ze strany německých partnerů, kterým se jejich zdrženlivá politika příliš nezamlouvá.

4.2 Závazek vůči mezinárodním a evropským institucím

Na základě již zmíněné nové německé identity, kterou si postupně Německo vytvořilo po skončení druhé světové války, si obyvatelé a politikové Spolkové republiky internalizovali zásadu dodržování závazků vůči mezinárodním a evropským institucím, což se také podepsalo na jejich rozhodnutí o účasti na obou případech. V kosovském případě hrál roli strach o to, jaký vliv bude mít tato válka na efektivnost a kredibilitu evropských institucí, ve které Německo z podstaty věří a cítí vůči nim svou část odpovědnosti. V ukrajinském případě je zase patrné, že si SRN uvědomuje, že je součástí většího společenství států, kterému se zavázala a tyto závazky musí plnit. Pokud se tak ostatní členové Evropské unie nebo Atlantické aliance rozhodnou Ukrajinu podporovat, dokud to bude vyžadovat, SRN nemohla jen nečinně přihlížet, a to i za cenu změny své zahraniční politiky v podobě porušení zásady zdrženlivosti.

4.3 Vlastní zájmy

Kromě pro Německo zásadních normativních důvodů a internalizovaných závazků vůči mezinárodním organizacím hrály svou roli v obou případech i vlastní zájmy, které vyplývají z kontextu každého konfliktu. Pro kosovský konflikt je charakteristický strach z nové uprchlické vlny, pokud by se s krizovou situací v Kosovu nic nedělo. Němečtí představitelé měli oprávněný strach, jelikož v tu dobu se na jejich území nacházeli již uprchlíci z Bosny nebo Albánie. Další vlna by tak představovala problém pro stát. Proto se raději rozhodli pro vzdušnou operaci NATO, čímž však došlo k překročení zásad jejich zahraniční politiky. V ukrajinském případě zatím strach z přívalu uprchlíků nehrál roli. Mnohem důležitější je ovšem obava o demokracii, svobodu a bezpečnost v Evropě. Ruská invaze je událostí, která na evropském kontinentu nemá již dlouho žádné obdoby. Je tak na místě, že se Berlín obává toho, co by se stalo, pokud by Ukrajina padla. Z toho důvodu pak raději překročí vlastní zásady a Ukrajině poskytne těžké zbraně, aby tak nemohlo dojít k většímu ohrožení bezpečnosti, demokracie nebo svobody v Evropě.

Na závěr je zásadní zmínit se o vztahu normativních a materiálních důvodů. Německá účast v operaci Allied Force, kterou došlo ke změně zahraniční politiky, byla ovlivněna skupinou normativních a materiálních faktorů. Nedá se však říci, že by všechny měly stejnou váhu. Ke stejným závěrům tak můžeme dospět i v případě ruské invaze na Ukrajinu. Německo stálo před rozhodnutím, jestli poskytnout Ukrajině zbraně, a tím porušit svoji zahraniční politiku, nebo zbraně neposkytnout a držet se zásady zdrženlivosti. Tento případ nám umožňuje vidět silný vliv normativních faktorů. Německo rozhodnutím přidat se ke spojencům riskovalo

ohrožení vlastní ekonomické stability, nicméně normativní faktory v podobě „nikdy znovu“ a „nikdy sami“ jsou Němci tak internalizované, že převážily nad reálnou materiální hrozbou.

Závěr

Německo představuje jednu z nejmocnějších a nejbohatších zemí na evropském kontinentě, proto je pochopení německé zahraniční politiky pro budoucí vývoj Evropy i světa zásadní. Po vypuknutí války na Ukrajině se nám tato problematika ukázala možná ještě více aktuální a důležitá. Vidíme totiž, že Německo má značný vliv na evropské dění, a je proto důležité mu porozumět. Z toho důvodu jsem si pro svou bakalářskou práci položila otázku *Jaké důvody vedou Německo k zásadním změnám v zahraniční politice?*

Již od poloviny 20. století má Německo své typické zásady v zahraniční politice, kterých se drží až do dnes. Nicméně se však občas objeví situace, kdy je Berlín ochoten tyto zásady překročit, čímž dochází ke změně v zahraniční politice. Otázka tak zní, jaké důvody musí nastat, aby se tak stalo. Jedním z prvních případů, kdy došlo ke změně v německé zahraniční politice byla válka v Kosovu, kdy se SRN rozhodla zúčastnit operace Allied Force bez mandátu OSN. Na základě odborné literatury o německé účasti v kosovském konfliktu jsem vytvořila tři kategorie důvodů, které se nejvýznamněji podílejí na ochotě německých politiků porušit jejich dlouhodobě udržované zásady zahraniční politiky. Těmito třemi skupinami jsou: normativní důvody, závazky vůči mezinárodním a evropským institucím a vlastní zájmy. Do normativních důvodů patří především koncepty „nikdy znovu“ a „nikdy sami“, které vychází z německé historické zkušenosti a hluboko zakořeněného pocitu viny. Druhá kategorie poté vyplývá z poválečného vývoje a odhodlání být součástí západního společenství zemí. K tomu se samozřejmě váží závazky, které si však Berlín uvědomuje. Jako poslední důvod autoři nejčastěji zmiňují vlastní zájmy, především strach z nové uprchlické krize. Kategorie vznikly na základě důvodů, které byly autory zabývajícími se německou zahraniční politikou zmiňovány nejčastěji. Tato kapitola o německé účasti ve válce v Kosovu mi poté posloužila jako analytický rámec pro následující kapitolu zabývající se německou pomocí Ukrajině v jejím boji s ruskou invazí.

Ta porušila německou zahraniční politiku tím, že se Berlín rozhodl poskytovat těžké zbraně do válečné zóny, což byl čin Němci dlouhodobě zamítaný. V německém rozhodnutí účastnit se pomoci Ukrajině sehrály roli opět normativní důvody „nikdy sami“ a „nikdy znovu“, pocit zodpovědnosti vůči závazkům k různým mezinárodním organizacím a jako poslední Německo bralo v potaz vlastní zájmy, a to především strach o budoucnost demokracie, bezpečnosti a svobody v Evropě, pokud by nedošlo k zastavení Putina. Na rozdíl od kosovského případu zde vlastní zájmy měly vliv i na zdrženlivý postoj Německa. Němečtí politici se obávali

o budoucnost ekonomické situace v Německu, kvůli velké provázanosti ruské a německé ekonomiky.

Vzhledem k povaze německé zahraniční politiky, která stojí na internalizovaných normách, hrají prim především normativní důvody. V kosovském případě na to upozorňuje Hans Maull, když tvrdí, že pouze materiální faktory Spolkovou republiku nemohly přinutit k porušení dlouhodobých zásad zahraniční politiky. Zásadnost normativních důvodů poté v ukrajinském případě vystupuje na povrch při uvědomění si, že Německo bylo ochotno porušit a ohrozit svoji ekonomickou prosperitu ve prospěch dodržení norem, vyplývajících z konceptů „nikdy znovu“ a „nikdy sami“. Samozřejmě však i materie hraje svoji úlohu. Bez změny situace (v podobě propuknutí konfliktu) by Německo stěží došlo k tak závažným změnám v zahraniční politice. Nicméně tato rozhodnutí byla v obou případech zásadněji ovlivněna normativními důvody.

Na otázku *Jaké důvody vedou Německo k zásadním změnám v zahraniční politice* tedy na základě mé bakalářské práce lze odpovědět takto: Německo překročí svou zahraniční politiku ze tří důvodů, a to normativních, dále z důvodu závazku vůči mezinárodním institucím a vlastních zájmů, které vždy záleží na kontextu daného problému.

Summary

Germany represents one of the most powerful and richest countries in Europe. That is why understanding German foreign policy is crucial for the future development of Europe and the world. After the beginning of the war in Ukraine, this topic became even more crucial. Throughout this conflict, we have been able to see that Germany has considerable influence on European affairs. For that reason, it is important to understand it. Because of that, I decided that in my bachelor's thesis, I would try to answer the question *What reasons lead Germany to change their foreign policy?*

Ever since the middle of the 20th century Germany has had its standard principles in foreign policy, which they still hold. Nevertheless, once in a while, a situation occurs, when Berlin is willing to step outside these rules by which a change in foreign policy is created. The question is, what factors have to take place for German foreign policy to change? One of the first cases, when a change occurred was the war in Kosovo, when the Federal Republic decided to participate in Operation Allied Force without the UN mandate. I created three categories of reasons that made Germany willing to change their foreign policy based on academic articles about German participation in the Kosovo conflict. These groups are normative reasons, commitment to international and European institutions, and their interests. Normative factors are „never again“ and „never alone". These stem from German history and a deep-rooted feeling of guilt. Then the second group is connected to German afterwar development and their desire to be a part of the Western community of countries. And lastly, authors also mention German interests, primarily their fear of a new refugee crisis. These categories were created based on the reasons that scientists stress the most. This chapter was then used as an analytical frame for my next chapter about German help for Ukraine.

In this case, Germany broke their foreign policy by deciding to provide heavy weapons to a conflict zone. That is an act Berlin had long refused. Germany agreed to take part and help Ukraine based on these three categories of factors. Firstly, normative ones – "never again" and "never alone". Then the commitment to international and European institutions and lastly, their interests primarily about the future of democracy, safety, and freedom in Europe, if Putin was not to be stopped. In opposition to the Kosovo case, their own interests played a role in their more restrained approach. German politicians were worried about the future of the German economic situation since Germany and Russia had been deeply connected.

However considering the nature of German foreign policy, which is based on deep-rooted norms, normative factors represent the most important group of factors. Hans Maull

stresses that in the Kosovo case, only material factors could not have made Germany break its foreign policy. The importance of normative factors in the Ukrainian case is clearer when realizing that Germany was willing to change their foreign policy despite threatening the stability of their economic situation. Norms thus play a more significant role than economic prosperity. Needless to say, even the material essence has its role. Without a change in the situation (the outburst of the conflict), Germany would hardly have come to such changes, which were influenced by the norms.

The answer to the question of What reasons lead Germany to change their foreign policy is: Germany breaks its foreign policy based on three groups of factors. These are normative ones, then the commitment to international and European institutions and German interests, which always depend on the context.

Použitá literatura

ANISHCHUK, Alexey. Germany to Send More Leopard-2 Tanks to Ukraine Than Planned. In: *Bloomberg.com* [online]. 24.2.2023 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-02-24/germany-to-send-more-leopard-2-tanks-to-ukraine-than-planned?leadSource=uverify%20wall>

Auswärtiges Amt. Rede von Außenministerin Annalena Baerbock bei der Sondersitzung des Bundestags zum Russlandkrieg. In: *Auswaertiges-amt.de* [online]. 27.2.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/newsroom/-/2513950>

Auswärtiges Amt. For as long as it takes: Germany's support for Ukraine. In: *Auswaertiges-amt.de* [online]. 21.3.2023 [cit. 1.4.2023]. Dostupné z: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ukraine-node/ukraine-solidarity/2513994>

BAUMANN, Rainer a HELLMANN, Gunther. Germany and the use of military force: 'total war', the 'culture of restraint' and the quest for normality. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2001, **10**(1), 61-82 [cit. 1.3.2023]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644000412331307394

Bbc News. Ukraine conflict: What war crimes is Russia accused of? In: *Bbc.com* [online]. 14.11.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-60690688>

BERGER, Thomas U. The past in the present: Historical memory and German national security policy. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 1997, **6**(1), 39-59 [cit. 4.2.2023]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644009708404463

BERGER, Thomas U. A Perfectly Normal Abnormality: German Foreign Policy after Kosovo and Afghanistan. *Japanese journal of political science* [online]. Cambridge University Press, 2002, **3**(2), 173-193 [cit. 5.11.2022]. ISSN 1468-1099. Dostupné z: doi:10.1017/S1468109902002025

BLUMENAU, Bernhard. Breaking with convection? Zeitenwende and the traditional pillars of German foreign policy. *International Affairs* [online]. Oxford University Press, 2022, **98**(6), 1859-1913 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/ia/article/98/6/1895/6754148>

BOFFEY, Daniel a OLTERMANN, Philip. Germany's offer to Ukraine of 5,000 helmets is 'joke', says Vitali Klitschko. In: *Theguardian.com* [online]. 26.1.2022 [cit. 13.3.2023].

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/26/russia-ukraine-germany-under-pressure-to-back-eu-military-training-mission-in-ukraine>

BOND, Ian. Germany, Russia and Ukraine: from 'turning point' to missing the point. In: *Cer.eu* [online]. 27.1.2023 [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.cer.eu/insights/germany-russia-and-ukraine-turning-point-missing-point>

BRUMMER, Klaus. Germany's participation in the Kosovo war: Bringing agency back in. *Acta politica* [online]. Palgrave Macmillan, 2012, 47(3), 272-291 [cit. 5.11.2022]. ISSN 0001-6810. Dostupné z: doi:10.1057/ap.2011.1

Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. Für eine zurückhaltende und verantwortungsvolle Rüstungsexportpolitik. In: *Bmwk.de* [online]. n.d. [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bmwk.de/Redaktion/DE/Dossier/ruestungsexportkontrolle.html>

CAMUT, Nicolas. Germany to send 88 Leopard I tanks to Ukraine. In: *Politico.eu* [online]. 3.2.2023 [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/germany-send-leopard-tanks-ukraine-russia-war-rheinmetall/>

CONNOLLY, Kate. 'What is Berlin afraid of'? Ukraine presses Germany for more military kit. In: *Theguardian.com* [online]. 13.9.2022 [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/13/ukraine-germany-more-military-hardware-counter-offensive>

CRAWFORD, Beverly a OLSEN, Kim B. The Puzzle of Persistence and Power: Explaining Germany's Normative Foreign Policy. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2017, 26(4), 591-608 [cit. 1.3.2023]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644008.2017.1364365

DEBUSMANN, Bernd Jr, WRIGHT, George a RADFORD, Antoinette. Germany confirms it will provide Ukraine with Leopard 2 tanks. In: *Bbc.com* [online]. 25.1.2023 [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64391272>

Deutsche Botschaft Stockholm. Deutsche Unterstützung für die Ukraine. In: *Stockholm.diplo.de* [online]. 24.2.2023 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://stockholm.diplo.de/se-de/aktuelles/-/2515980>

Deutsche Welle. Ukraine updates: Poland could send tanks without approval. In: *Dw.com* [online]. 23.1.2023 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/ukraine-updates-poland-could-send-tanks-without-berlins-approval/a-64485896>

Die Bundesregierung. Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022. In: *Bundesregierung.de* [online]. 27.2.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>

EBERLE, Jakub. Zahraničněpolitická kultura jako normativní a ideový základ zahraniční politiky SRN Spolkové republiky Německo. In: HANDL, Vladimír. *Německo v čele Evropy?: SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011 [cit. 4.2.2023]. ISBN 978-80-87558-03-4. Dostupné z: https://www.dokumenty-iir.cz/Knihy/Handl_Nemecko_vcele_Evropy.pdf

EBERLE, Jakub a HANDL, Vladimír. Ontological security, civilian power, and German Foreign policy toward Russia. *Foreign policy analysis* [online]. Oxford University Press, 2020, **16**(1), 41-58 [cit. 8.2.2023]. ISSN 1743-8586. Dostupné z: doi:10.1093/fpa/ory012

EDDY, Melissa. In Foreign Policy U-Turn, Germany Ups Military Spending and Arms Ukraine. In: *Nytimes.com* [online]. 27.2.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/02/27/world/europe/germany-ukraine-russia.html>

EILDERS, Christiane a LUTER, Albrecht. Germany at war: competing framing strategies in German public discourse. *European journal of communication (London)* [online]. SAGE Publications, 2000, **15**(3), 415-428 [cit. 5.11.2022]. ISSN 0267-3231. Dostupné z: doi:10.1177/0267323100015003009

Federal Foreign Office. 12.5 billion euro in humanitarian assistance and disaster relief for Ukraine. In: *Auswaertiges-amt.de* [online]. 10.1.2023 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ukraine-node/ukraine-solidarity/2513994>

FORMISANO, Ronald P. The Concept of Political Culture. *The Journal of interdisciplinary history* [online]. MIT Press, 2001, **31**(3), 393-426 [cit. 4.2.2023]. ISSN 0022-1953. Dostupné z: doi:10.1162/002219500551596

FRIEDRICH, Wolfgang-Uwe. *The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans*. [online]. American Institute for Contemporary German Studies, 2000 [cit. 5.11.2022]. ISBN 0-941441-51-2. Dostupné z: https://aicgs.org/wp-content/uploads/2011/11/legacy_of_kosovo.pdf

HÄNZE, Martin. Ambivalence, conflict, and decision making: attitudes and feelings in Germany towards NATO's military intervention in the Kosovo war. *European journal of social psychology* [online]. John Wiley & Sons, 2001, **31**(6), 693-706 [cit. 5.11.2022]. ISSN 0046-2772. Dostupné z: doi:10.1002/ejsp.57

HARNISCH, Sebastian. Change and continuity in post-unification German foreign policy. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2001, **10**(1), 35-60 [cit. 21.2.2023]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644000412331307384

HASSELBACH, Christoph. Ukraine-Russia war triggers major German policy changes. In: *Dw.com* [online]. 3.1.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/ukraine-russia-war-triggers-major-german-policy-changes/a-60950946>

HEINEMANN-GRÜDER, Andreas. Germany's Anti-Hitler Coalition in Kosovo. *Mediterranean quarterly* [online]. Duke University Press, 2001, **12**(3), 31-46 [cit. 2022-06-15]. ISSN 1047-4552. Dostupné z: doi:10.1215/10474552-12-3-31

HERING, Robin a STAHL, Bernhard. From Kosovo Rush to Mass Atrocities' Hush. German Debates since Unification. *Comparative Southeast European Studies* [online]. De Gruyter Oldenbourg, 2022, **70**(2), 246-266 [cit. 5.11.2022]. ISSN 2701-8199. Dostupné z: doi:10.1515/soeu-2022-0016

HOFF, Henning. A revolution in German Security Policy. In: *Ip-quarterly.com* [online]. 28.2.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://ip-quarterly.com/en/revolution-german-security-policy>

HYDE-PRICE, Adrian. Germany and the Kosovo war: still a civilian power? *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2001, **10**(1), 19-34 [cit. 13.11. 2022]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644000412331307374

ISCHINGER, Wolfgang. Germany's Ukraine Problem: Europe's Largest Country Needs Time to Adjust to a Dangerous New World. In: *Foreignaffairs.com* [online]. 10.8.2022 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://www.foreignaffairs.com/germany/germanys-ukraine->

problem?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20230311

KARNITSCHNIG, Matthew. Ukraine is turning the tide against Russia - no thanks to Germany. In: *Politico.eu* [online]. 12.9.2022 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/ukraine-turning-tide-against-russia-no-thanks-germany/>

KIRBY, Jen. Germany's dramatic reversal on defense, explained. In: *Vox.com* [online]. 5.3.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.vox.com/22960493/germany-chancellor-reversal-defense-war-russia-ukraine>

KOTASSOVÁ, Ivana, HALASZ, Stephanie a HEIL, Ulrike. Germany agrees to send heavy weapons to Ukraine after major policy U-turn. In: *Edition.cnn.com* [online]. 26.4.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/04/26/europe/germany-weapons-ukraine-intl/index.html>

KŘÍŽ, Zdeněk. Germany and Its Military Involvement in the Kosovo Crisis: The End of Civilian Power? *Politologický časopis* [online]. Masarykova univerzita, 2009, **16**(2), 116-130 [cit. 13.11. 2022]. ISSN 1211-3247. Dostupné z: doi:10.1080/09644000412331307374

KUBINA, Mario. Waffenzulieferungen: Wie Deutschland der Ukraine hilft. In: *Tagesschau.de* [online]. 23.2.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/ukraine-waffenlieferungen-111.html>

LANTIS, Jeffrey. The Moral Imperative of Force: The Evolution of German Strategic Culture in Kosovo. *Comparative strategy* [online]. Taylor and Francis Group, 2002, **21**(1), 21-46 [cit. 22.2.2023]. ISSN 0149-5933. Dostupné z: doi:10.1080/014959302317350864

LARSEN, Henrik. The EU: A Global Military Actor? *Cooperation and conflict* [online]. SAGE Publications, 2002, **37**(3), 283-302 [cit. 8.2.2023]. ISSN 0010-8367. Dostupné z: doi:10.1177/0010836702037003673

LONGHURST, Kerry. *Germany and the use of force* [online]. Manchester University Press, 2004 [cit. 4.2.2023]. ISBN 0-7190-6709-X. Dostupné z: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/35050/1/341339.pdf>

LOUGH, John. Scholz will bow to pressure to send tanks to Ukraine. In: *Chathamhouse.org* [online]. 23.1.2023 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/2023/01/scholz-will-bow-pressure-send-tanks-ukraine>

MAULL, Hanns W. German foreign policy, Post-Kosovo: Still a 'civilian power'? *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2000a, **9**(2), 1-24 [cit. 13.11. 2022]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644000008404589

MAULL, Hann W. Germany and the use of force: still a 'civilian power'? *Survival (London)* [online]. Taylor and Francis Group, 2000b, **42**(2), 56-80 [cit. 13.11.2022]. ISSN 0039-6338. Dostupné z: doi:10.1093/survival/42.2.56

MAULL, Hanns W. Reflective, Hegemonic, Geo-economic, Civilian...? The Puzzle of German Power. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2018, **27**(4), 460-478 [cit. 2022-06-15]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644008.2018.1446520

MEISTER, Stefan. A Paradigm Shift: EU-Russia Relations After the War in Ukraine. In: *Carnegieeuropa.eu* [online]. 29.11.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://carnegieeuropa.eu/2022/11/29/paradigm-shift-eu-russia-relations-after-war-in-ukraine-pub-88476>

MISKIMMON, Alister. Falling into line? Kosovo and the course of German foreign policy. *International affairs* [online]. Blackwell Publishing, 2009, **85**(3), 561-573 [cit. 13.11. 2022]. ISSN 0020-5850. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-2346.2009.00814.x

MOULSON, Geir. German caution on Ukraine arms rooted in political culture. In: *Apnews.com* [online]. 21.1.2023 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-politics-germany-government-soviet-union-bd856c1cd625307361a23c81c68cac99>

OPPERMANN, Kai. National Role Conceptions, Domestic Constraints and the New 'Normalcy' in German Foreign Policy: the Eurozone Crisis, Libya and Beyond. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2012, **21**(4), 502-519 [cit. 13.11.2022]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/09644008.2012.748268

PICHETA, Rob. Germany's decision to send tanks to Ukraine is a major moment in the war. Here's how it will change the conflict. In: *Edition.cnn.com* [online]. 25.1.2023 [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2023/01/25/europe/germany-leopard-tanks-ukraine-impact-explainer-intl/index.html>

QUINN, Colm. Why Germany's Ukraine Approach Differs From Western Allies'. In: *Foreignpolicy.com* [online]. 24.1.2022 [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <https://foreignpolicy.com/2022/01/24/why-germanys-ukraine-approach-differs-from-western-allies/>

Reuters. Germany urges 'prudence' in potential sanctions against Russia over Ukraine. In: *Reuters.com* [online]. 23.1.2022 [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/germany-urges-prudence-potential-sanctions-against-russia-over-ukraine-2022-01-23/>

RINALDI, Gabriel a VON DER BURCHARD, Hans. German government faces growing rift over Scholz's reluctance to send Ukraine tanks. In: *Politico.eu* [online]. 23.1.2023 [cit. 4.3.2023]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-leopard-tank-ukraine-reluctance-causes-growing-rifts-in-german-ruling-coalition/>

SERHAN, Yasmineen. Why Germany Agonized Over Sending Tanks to Ukraine. In: *Time.com* [online]. 25.1.2023 [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://time.com/6249710/germany-leopard-2-tanks-ukraine/>

SCHULTHEIS, Emily. Germany's move to help arm Ukraine signals historic shift. In: *Apnews.com* [online]. 27.2.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-business-europe-olaf-scholz-nato-1f1a27b1b0e4aab79bdb4e5a7de07eb4>

SCHWARZER, Daniela. Germany's foreign policy shift is about more than Ukraine. In: *Ft.com* [online]. 1.3.2022 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/2a0c5c3c-acba-4d34-953b-a6ee9407ebfc>

SIDDI, Marco. German Foreign Policy towards Russia in the Aftermath of the Ukraine Crisis: A New Ostpolitik? *Europe-Asia Studies* [online]. Taylor and Francis Group, 2016, **68**(4), 665-667 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: doi:10.1080/09668136.2016.1173879

SMITH, Karen E. Beyond the Civilian Power EU Debate. *Politique européenne* [online]. L'Harmattan, 2005, **17**(3), 63-82 [cit. 13.11.2022]. ISSN 1623-6297. Dostupné z: doi:10.3917/poeu.017.0063

STAVRIDIS, Stelios. "Militarising" the EU: The concept of civilian power Europe revisited. *The International spectator* [online]. Taylor and Francis Group, 2001, **36**(4), 43-50 [cit. 8.2.2023]. ISSN 0393-2729. Dostupné z: doi:10.1080/03932720108456945

TEWES, Henning. *Germany, Civilian Power and the New Europe: Enlarging NATO and the European Union*. Palgrave Macmillan, 2002. ISBN 978-1-349-42824-3.

TIMMINS, Graham. German Ostpolitik Under the Red-Green Coalition and EU-Russian Relations. *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* [online]. Taylor and Francis Group, 2006, 14(3), 301-314 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: doi:10.1080/09651560601043082

VON DER BURCHARD, Hans. From doves to über-hawks: Ukraine war recasts Germany's Greens. In: *Politico.eu* [online]. 22.4.2022 [cit. 3.4.2023]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/ukraine-war-recasts-germany-green-party-russia/>

WARD, Clarissa, a spol. Atrocities are piling up across Ukraine. CNN witnessed some of the horrors. In: *Edition.cnn.com* [online]. 14.4.2022 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2022/04/14/europe/ukraine-russia-atrocities-eyewitness-intl-cmd/index.html>

WITTLINGER, Ruth a LAROSE, Martin . No Future for Germany's Past? Collective Memory and German Foreign Policy. *German politics* [online]. Taylor and Francis Group, 2007, 16(4), 481-495 [cit. 13.11.2022]. ISSN 0964-4008. Dostupné z: doi:10.1080/096440007016524907